

103

mb

ANDR. STANGELAND

1360 Nesbru, den 28/1 -88

Asklund, Landøyveien 27

Herr Ragnar S. Grude
Låveveien 48
0682 Oslo 6.

Jeg leste med interesse Deres artikkel i
"Nasjonen" for 26.ds. ang. "Elverumsfullmakten".

I sammenheng hermed og det mytenes vev som er
dannet og kramaktig opprettholdt av dominer-
ende kretser i vårt samfunn, tillater jeg meg
å oversende vedlagt et ekspl. av "Anmerkninger"
skrevet og distriburt som innlegg mot dr. Ole
Kr. Grimnes's anførsler i bind I av bokverket
NORGE I KRIG. Kanskje finner De noe av skriftet
av interesse.

Sikkert vil det interessere Dem å erfare at i
anledning distribueringen av "Anmerkninger"
og mitt medfølgende brev til dr. Grimnes, svarte
han elskverdig og pointerte at den faksimile
av Elverumsfullmakten som pranger i bokverket,
var satt inn av forlaget uten hans viten, og at
faksimilen skal bli tatt ut dersom nytt opplag
utgis.

På en del andre punkter i "Anmerkninger" skri-
ver Grimnes at jeg har rett.

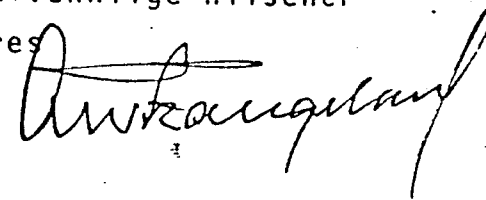
Jeg nevner til Deres orientering at som jurist
(men fratatt min bevilgning i forbindelse med
etterkrigsjustisen) og med tilleggsstudium av
internasjonal rett ved Institute of Advanced
Legal Studies, University of London, har jeg
siden krigens slutt viet meg til omfattende

studier her og i utlandet av problemstillin-
ger innenfor krigs- og okkupasjonshistorien.
Bl.a. er jeg medlem av et gremium av revisjon-
istiske krigshistoriske forskere i USA.

Forsvaret av John Sand i Deres artikkel gledet
meg oppriktig, også av den grunn at John Sand
og jeg er nære venner og gjennom en lang rekke
år har utvekslet erfaringer og undersøkelses-
resultater.

Med vennlige hilsener

Deres

Vedlegg.

116884

A N M E R K N I N G E R

t i l

bokverket " NORGE I K R I G ", bind I, " OVERFALL "

Forfatter Ole Kristian Grimnes

Bokverkets hovedredaktør prof. Magne Skodvin

Aschehoug.Oslo 1984

R. S. G. Møller 28/11.1988:
- alle merkingene omfatter 32 sider
A.4 (massemarkering)
- Of det skjedde noe feil i utgivene.
- Se bl.a. Kopi av brev til
R.S. Grude.

Side 56: "... mange måneders drøftelser ...munnet til slutt ut i
" to tiltak:
" 1.Minelegging som stadig var blitt foreslått,men skjøvet
" til side
" 2.landgangsoperasjon,som var forberedt,men som avhang av
" tyske mottiltak mot mineleggingen "

Vektige fakta taler imot den formuleringen som er gitt i pkt." 2"
ovenfor,bl.a.følgende: I Margaret Reids og Leif C.Rolstads bok om
krigen i Norge i april 1940,Gyldendals forlag 1980,side 84 gjengis av
(senere generalmajor) Rolstads rapport:

"Morgan (kommandøren for den første britiske brigade som lande
"i Andalsnes,min tilføyelse) fortalte meget åpenhjertig at
"hans brigade hadde vært innlastet 6.april for å dra til
"Stavanger,men at de hadde måttet laste ut igjen.Det skulle
"vise seg at flere av hans offiserer som falt eller ble tatt
"til fange,hadde på seg papirer vedrørende Stavangeropera-
"sjonen som tyskerne fikk tak i og gjorde et stort nummer av."

Det vises til den samling av dokumenter som i det tyske utenriksdepar-
tements "blåbok" gjengir i faksimile et antall av slike papirer og som
belyser omfanget av de britiske landgangsplaner på vestkysten,som var
koblet sammen med mineleggings-operasjonen.

Spørsmålet blir da hvorvidt britene ved iverksettelsen sine tiltak mot
norsk nøytralitet at tyske mottiltak var i emning eller underveis ?

En rekke autoritative britiske fremstillinger dokumenterer klart at
britene sto uten informasjon om tyske mottiltak i dagene 6.-8.april.
I det britiske verk "Very Special Intelligence",Hamish Hamilton Publish-
ers,London 1974,skrevet av Patrick Beesly,ledende offiser i admirali-
tetets "Operational Intelligence Center",og med et forord av admiral
Mountbatten,er på side 60-63 gjort utførlig rede for "hvorfor englen-
derne ikke forutså det tyske angrep"(sitat.) Som eneste konkrete infor-
masjon i den kritiske fase anfører Beesly at OIC den 7.april under-
rettet flåteledelsen om visse spesielt hektiske aktiviteter i Kiel-
området,uten at rekkevidden av observasjonene ble forstått hverken av
Foreign Office eller av admiralitetet som tegn på forestående tysk
aksjon mot Norge.

Videre anføres i det offisielle britiske verk " GRAND STRATGY",volume I
under avsnittet "Reflections on the Campaign",side 147-150, hvor over-
raskende den tyske aksjon kom på britene,bl.a. følgende sitater :

" there seems no doubt that the German Intelligence,whether
" derived from air reconnaissance or from other sources,was far
" superior to the British.We were taken by surprise.....
" It is true also that the enemy knew a good deal about the
" Allied preparations. "

Bokverkets postulat om at britiske landgangsoperasjoner i Norge "avhang
av tyske mottiltak" er historisk ikke forsvarlig,men tendensiøst og ster-
villedende. I en dyptpløyende analyse " The Decline of Neutrality 1914-
1941 ",Grundt Tanum forlag 1953 skriver dr.philos.Nils Ørvik følgende
om den kritiske fase 21.febr.-9.april-40 under overskriften "The Race"
side 237:

" From then on the preparations on both sides went on with
" steadily increasing speed and actually developed into a
" virtual race between the two belligerents,each of them workin
" independently,trying to get ready as fast as possible. "

Til overmål er denne skildring av hendelsesforløpet ettertrykkelig
bekreftet-i helt identiske ordelag- av ingen ringene enn Churchill i
hans verk The Second World War,vol I, The gathering Storm.

Den gjengitte faksimile er notorisk i k k e et referat av forhandlingene. Faksimilen har gått igjen i en rekke bokverk etter krigen og er tydeligvis hentet fra et av disse. Men dette gir ikke gjengivelsen noen verifikasjonsverdi. I ettetid foreligger det trykte referat fra møte på Elverum 9.april kl.21.40, samt uttalelser fra en rekke av deltakende stortingsrepresentanter på møtet, såvel som utredninger ang. fullmakts-spørsmålet fra ledende juridiske autoriteter, bl.a. prof.dr. Jon Skeie i hans skrift "landssvik", Olav Nordli's forlag 1945.

Det som skjedde på møtet ang. fullmakts-spørsmålet var at Hambro uttalte at under de usikre forhold som forelå, ville det være umulig for stortinget å føre en ambulerende tilværelse og at han derfor fant det naturlig at stortinget ga regjeringen en generalfullmakt. På dette hans framlegg oppsto et ordskifte ang. det statsrettslige grunnlag for slik fullmakt, og som konklusjon uttalte presidenten:

"..Stortinget bekrefter alene ved sin beslutning den generelle
 " adgang til å gi provisoriske anordninger som Regjeringen har i
 " den tid da Stortinget ikke er samlet." Ingen votering fulgte.

Slik generell adgang for regjeringen er gitt i grunnlovens § 17 og er begrenset til "handel, toll, næringsveier og politi".

Det fremgår videre av stortingsprotokollens møtereferat at Hambro i klar ordelag ga uttrykk for den oppfatning at de forestående forhandlinger med tyskerne (som det i møtet ble oppnevnt delegater til) ville føre til resultat slik at stortinget snart kunne gjenoppta sine funksjoner.

Den oppmerksomme leser vil stusse over formuleringen av fullmakten ifølg faksimile-gjengivelsen:

det er i den håndskrevne tekst foretatt en rettelse el. tilføyelse slik at teksten blir lydende dithen at " stortinget gir regjeringen en general-fullmakt til å treffe de nødvendige avgjørelser og beføyelser på stortingets og regjeringens vegne som ansees påkrevet...."

Som man ser, munner denne formuleringen ut i den meningsløshet at regjeringen gis fullmakt til å handle på stortingets og regjeringens vegne(!) -en formulering som stortingsforsamlingen umulig kan ha gjort seg skyldi i.

Den nærliggende forklaring på den meningsløse formuleringen og uoverensstemmelsen mellom fullmakten ifølge faksimile-gjengivelsen er at det dreier seg om Hambros kladd-oppsett til det forslag han aktet å fremsette på møtet. Denne forklaring finner bestyrkelse i Nygaardsvolds nylig utgitte memoar-bok "Norge i Krig 9.april-7.juni 1940, Tiden Norsk Forlag 1982, side 64, hvor en faksimile av Elverum-fullmakten er inntatt med en tekst-tilføyelse om at, sitat: " i k l a d d e n står det bl.a: " og så følger fullmakts-ordlyden slik den er gjengitt foran.

Det man står overfor er da et kladd-oppsett til et fullmaktsforslag som på møtet ikke ble formelt fremsatt og som Hambro i løpet av ordskiftet endret og modererte til å gjelde bestemmelsen i Gr.l. § 17.

Når Historisk Institutt i det stort anlagte nye bokverket u-nyangsert omhandler fullmakt-saken etter forlengst utbrukt klisje, er det intet mindre enn en skandale.

Denne karakteristikk kan underbygges gjennom følgende tilleggs-anførsler

Når det på bokverket side 104, i innrammet felt, anføres at uttalelser som faldt under stortingsmøtet i Elverum peker på at Stortinget mente å ha utstyrt regjeringen med en fullmakt, er dette ikke holdbart. Av det trykte møtereferatet kan ikke sees en eneste uttalelse i fullmaktsspørsmålet etter at Hambro nærmere hadde definert sitt forslag. Og i ettertid har en rekke deltakere på møtet offentlig presisert at noen særskilt fullmakt hverken ble votert over eller på annen måte ansettes gitt. Tvertom er bl.a. av stortingsmann Førre fremholdt at Hambro siste innlegg med henvisning til Gr.l. § 17 måtte oppfattes dithen at han frafalt sin innledningsvis nevnte uttalelse (om en generalfullmakt) og unnlot å oppta votering i saken.

Dette gir også sammenheng i tingene for regjeringens hjemlede rettighet iflg. Gr.L. § 17 til å utferdige visse provisoriske anordninger når Stortinget ikke er samlet, er en kompetanse suo jure som ikke trenger santykke fra Stortinget.

Prof. Castberg beretter i sin bok "Minner", side 111, ang. sin drøftelse om saken med Hamro i London at Hambro selv avviste påstanden om at det var gitt regjeringen myndighet utover vanlig konstitusjonell myndighetsgrense, d.v.s. Gr.l. § 17.

Det er da også uomtvistet norsk statsrett at stortinget ikke har adgang til å delegere sin konstitusjonelle råderett til annen statsmakt.

Samtlige ledende statsrettsforfattere er enige om dette. Derfor kan dette grunnfestede statsrettprinsipp heller ikke brytes via en nødrettskonstruksjon. Prof. Castberg, som selv heller til nødrettsinstitutt som en løsning på dilemmaet, at Hambro også avviste nødrettsløsningen, og da selvsagt ut fra sin sterke forankring i det konstitusjonekle prinsipp.

Vårt lands fremste rettslærde i dette århundre, prof.dr. Jon Skeie, skriver i sin bok "Landssvik", Olav Nordlis forlag 1945, side 27, om dette spørsmålet:

" Selv om Stortinget ved en lovformelig votering klart hadde tilkjennegitt at Kongen skulle ha en ubegrenset lovgivningsmyndighet, ville en sådan beslutning ikke ha noen rettsgyldighet. Stortinget kan ikke på denne måte oppheve Grunnlovens § 17 og dermed det prinsipale i konstitusjonens maktfordeling. "

Presidentskapsmedlem i 1940 Neri Valen har ved en rekke anledninger forsøkt å avlive myten om Elverumsfullmakten, bl.a. i en artikkel i "Varden" for 9/12 -47, hvor han skriver:

"Eg hugsar vel at politikarane var på det reine med at det ikkje vart votert over fullmakta, og at fullmakta heller ikkje var i konstitusjonell form. Når mange, til og med av stortingsmenn no etter krigen kan vera i tvil om kva stortingsmøtet i Elverum vedtok, er det eit resultat av den norske propagandaen i krigens år. Men for presidentskapet og for dei andre politikarar som var med i Elverum, var det samrøystes vedtaket om underhandling med tyskarane det eigentlege innhald av møtet. Og forsumaren 1940 hadde ingen propaganda enno skipla inntrykke frå og minnet om møtet. "

Helt i tråd med Valen's utsagn er de uttalelser i spørsmålet som ble gitt av representantene M o s e i d og W r i g h t i Stortinget den 28/2 -46.

Dette syn på "Elverumsfullmakten" som en politisk myte og statsrettslig nullitet fant eklatant uttrykk under riksrådsforhandlingenes første fase i juni -40. Etter de forutgående forhandlinger med rikskommissariatets representanter, befant man seg på norsk side i sterk argumentnød i spørsmålet om kongehusets stilling og skjebne, som opptok alles sinn.

= Regjeringens lagnad var det ikke lenger noen som brydde seg om, ifølge en innberetning til Stockholm av den svenske sendemann i Oslo Beck-Friis

Man drøftet på norsk side problemet i en rekke interne sammenkomster og den

den 17. juni kom man på norsk side sammen til et bredt møte, hvor forutflertallet av presidentskapets medlemmer også justitiarius Paal Berg og biskp Berggrav deltok. Man ble på møtet enige om å forsøke seg med et "knepp" overfor rikskommissariatet dithen at man skulle legge frem et tilleggstilbud om at "den fullmakt" som ble gitt regjeringen Nygaard vold på møte 9. April til å gjøre det som var påkrevet for landet, uavhengig fra den dag regjeringen og kongen forlot landet.

Det ^{er}underforstått full samstemmighet blandt møtedeltakerne om at noe statsrettslig vedtak eller virkning utover Grl. § 17 ikke forelå som resultat fra Elverum, men man håpet at de tyske forhandlere, slik situasjonen lå an, nemlig å nå fram til en gjensidig fordelaktig erstatning av Administrasjonsrådet med et regjeringslignende Riksråd, ville tillegge tilbudet om "tilbakekallelse" vekt og virkning.

Riskommissariatets folkerettsekspert, dr. Schiedemair, (senere rettspre-
dent i Würzburg etter krigen) har opplyst at når dette snedig utlagte
agnet ikke fikk nåpp, skyldtes det at de tyske forhandlere dr. Delbrück
og Schmidt hadde utstrakt kontakt og selskapeleg omgang innenfor
toneangivende kretser i Oslo, og hadde bragt i erfaring gjennom kompe-
tente norske juristhold, at stortinget ingen konstitusjonell adgang
hadde til å overdra sine prerogativer til annen statsmakt, in re regjer-
ingen, og at noe slikt heller ikke var forsøkt gjort på Elverummøtet.
Ennvidere ble de tyske forhandlere kjent med at kunngjøring av noen
ekstraordinær fullmakt ikke hadde funnet sted eller blitt nevnt i
regjeringens propaganda gjennom de forløpne 2 måneder av krigsforløp
og heller ikke i regjeringens proklamasjon ved avreisen fra Tromsø til
England.

Med tilbakeblikk på forløpet av møtet den 17. juni kan med full tryggh-
sies at på dette møtet ga forsamlingen av landets fremste menn klart
uttrykk for Stortingets drøftelser i Elverum hverken formelt eller re-
innebar noe vedtak av lovs el. ekstraordinær fullmaktsmessig art.

Prof. Wilhelm Keilhau uttalte under en privat lunch i hans leilighet i
London våren 1950 til en norsk gjest at eksilregjeringen og dens råd-
givere opprindelig ingen som helst viten hadde om noen ekstraordinær
fullmakt for regjeringen, og at det først var underretning hjemmefra
om forhandlingsutspillet på 17.-Juni-møtet i Oslo som ga eksilregjer-
ingen en "himmelsendt god idé", som han uttrykte det.

Konklusjonen blir da den at "Elverumfullmakten" er en myte som ingen
"gode" samfunnsstøttere med omtanke for sitt etablerte sosiale og
nasjonale renommé har våget å utfordre. Dette gjelder også for den
autoriserte historiske skole - Skodvin-skolen - i vårt land.

x) prerogativer

forstærket

forts..... side 5

Det er prisverdig at bokverket også yter tribut til den tyske motorander. Men tilliten til objektiviteten svekkes ved at de anførte tall for de tyske styrker i slutfasen av kampene ikke er korrekte. Forfatteren skriver: "... de (tyskerne) utgjorde 5000-6000 mann mot slutten."

Nedenfor stående korreksjon synes derfor nødvendig:

I morgentimene den 9. april landet Gebirgsjäger-Regiment 139, inkl. div.-stab av 3. Geb.-Division i Narvik med 1750 mann totalstyrke. Etter sjøfektningene kom i tillegg ca. 2700 marinepersonell fra den totalt ødelagte Zerstörer-flottilje. Fartøy-mannskapene hadde reddet seg i land med nakne livet i behold, uten våpen, effekter eller utstyr av noen art.

Fram til opphør av ildgivningen den 9/6 hadde tyskerne via lufttransport fått følgende forsterkninger:

2	kompanier av Geb.-Jäger Regiment	137
2	" " " " " "	138
3	" " " I. Fallschirm-Regiment	

som totalt utgjorde ca. 800 mann. Dermed utgjorde mannskapsstyrker som var tilført Narvik-avsnittet ialt om lag 5.250 mann.

M e n: i slutfasen var denne totalstyrke - hvorav altså ca. $\frac{1}{2}$ -parten besto av marinepersonell som var provisorisk oppkledd og utstyrt med hovedsakelig norske effekter som krigsbytte - var den fullverdige kampdyktige styrke sterkt redusert. Fallne og sårede utgjorde et betydelig tall. I tillegg var hundretalls bergjagere kampdyktige på grunn av forfrysninger, sykdom og utmattelse. De dampdyktige tyske styrker utgjorde derfor i dagene 7.-10. juni et antall av 2700-2900 mann.

Mot denne rest-styrke sto, etter de alliertes tilbaketrekning, den norske 6. divisjon, 5. og 6. brigade, med godt og vel 7600 mann og overlegent utstyrt med materiell av alle slag: feltkanoner og berghaubitser, bombekastere og vinterfeltbekledning, samt proviant og bivuakk-utstyr. Minusfaktoren for de norske styrker var ammunisjons-tilgangen.

At de tall-og utstyrsmessig enormt overlegne norske styrker allikevel den 9. juni oppga fortsatt fremstøt i Bjornfjell-området, avbrøt kontakten med den utmattede fiende og retirerte nordover for den følgende dag å inngå kapitulasjonsavtale på Spionkop, er i europeisk krigshistorisk perspektiv så underlig og så sterkt i motstrid til kjent taktisk vurdering at forklaringen må søkes enten i en psykisk knekk i den militære ledelse eller -hva er mer sannsynlig - i politiske vurderinger el. avtaler med de allierte som fortsatt holdes skjult for allmennheten.

Militære kilder/tyske:

Alex Buchner: "NARVIK", Wilh. Heyne Verlag, München 1970
Ernst Hafner: "KAMPF um NARVIK", Heidelberg 1982

Det er anerkjennelsesverdig at det i bokverket, og avvikeende fra tidligere årtiers krigshistoriske arbeider, nevnes og fremheves regjeringens sterke betenkeligheter mot å forlate landet. Hovedinnvendingen mot bokens framstilling er at den jevne leser blir sittende igjen med den forestilling at omsider modnet regjeringens overveielser i en fast beslutning om å dra til England, idet det som konklusjon skrives (s.229) at

- " 6.juni traff regjeringen den avgjørelsen som den i de foregående
- " dagene var blitt stadig mer klar over at den måtte treffe.
- " Den ville reise til Storbritannia og fortsette som krigførende
- " der. "

Dermed faller bokverkets framstilling tilbake på det indoktrinerte skjønnmaleri av hendingsforløpet. Det vil føre for langt her å anføre de motsigelser mot framstillingen som er dokumentert gjennom bl.a. statsminister Nygaardsvold vegring mot å reise og kronprinsens anmodning den følgende dag (7.juni) om å få bli i landet. Her skal begrenses til å gjengi sitater fra autorative britiske kilde-skrifter som står i grell motstrid til bokverkets framstilling:

a/ Grand Stragedy, History of The Second World War
United Kingdom Military Series, Volume I, side 146:

- "The Cabinet gave orders on May 23 for plan for withdrawal
- "and the French agreed to the evacuation at a meeting of the
- "Supreme War Council on the 31 st. As in the earlier case of
- "Namsos embarassment was caused by the conflicting duties of
- "giving adequate notice to the Norwegians and of preserving
- "secrecy; further complication, in the form of a plea for delay,
- "was introduced by an abortive proposal, known as the "Mowinckel
- " plan of Norwegian and Swedish origin, for the neutralisation
- " of the north of Norway. Eventually King Haakon and his Govern-
- " ment were persuaded to accept passage to England in order to
- " carry on the war from there. " (understrekning gjort v/meg)

Skjerpet understrekning av det tvangsmessige press som ~~ble~~ fra britisk side ble øvet mot konge og regjering til å forlate landet og dermed gjorde at "beslutningen" den 6.juni ikke var en fritt motivert viljes-akt på norsk side, er gitt i det offentlige engelske verk:

b/ British Foreign Policy in The Second World War
v/sir Llewellyn Woodward, volume I, side 131 :

- " The Norwegian Government approached the Swedish Government (ang.
- " Mowinckel-planen/ min tilføyelse) and the latter agreed on
- " June 4 to make enquiries at Berlin. On the evening of June 4
- " Mr. Mallet telegraphed that the German Government did not intent
- " to reply to the enquiries since they had heard that the Allies
- " were withdrawing from Narvik.
- " After this failure the King of Norway and the Crown Prince
- " decided to stay in Norway. The King thought that ultimately the
- " Allies would win the war but that, after the Allies had withdrawn
- " and the Norwegians had no ammunition, Norway must give up fight-
- " ing and negotiate with the Germans. Later, on June 5, however,
- " the King and Crown Prince agreed, under strong British pressure,
- " to come to England. They left on June 7. " (understrykninger gjort v/meg)

Stiftelsen Norsk Utgivningshistorie, 2014

Bokverkets fremstilling av hendelsesforløpet de siste dagene i 1940 gir en klar og tydelig bilde av situasjonen. Den 6. juni om at den ville reise til Storbritannia og fortsette sin krigførende der, gir et tendensiøst og for den vanlige leser et svært villedende bilde av situasjonen.

På side 220 nevnes at " de allierte hadde først satt avreisedatoer til så tidlig som 4. juni " og tar med et sitat fra statsråd Hjelmtveits opptegnelse om at hvis denne opprindelige dato var blitt fastholdt av britene, ville resultatet antakelig blitt at hele regjeringen var blitt igjen i landet og senere reist enten til Finnland eller Sverige.

Men bokverket unnlater å avsløre Hjelmtveits beskrivelse av hva de nøytrale betegnelse " avreisedatoen " egentlig innebar og hva som var den virkelige bakgrunn:

Den 1. juni drøftet det britiske krigskabinett den allmindelige krigssituasjon og den allerede trufne beslutning om å evakuere de allierte styrker fra Nord-Norge, med den følge dette ville få også for Norge. 2 dager etter dette møtet ble den norske sendemann i London, Erik Colban kalt til en konferanse hos den britiske utenriksminister Halifax. Om denne konferanse beretter Colban i sin memoarbok " FEMTI ÅR ", Aschehoug 1952, side 173 at Halifax meddelte ham at

- " .. en britisk krysser ville føre kongen og regjeringen
- " samt de norske tropper som kunne bringes ut, over til
- " Storbritannia. "

Denne britiske beslutning var truffet uten enhver konsultasjon med den norske regjeringen som nøyaktig samme dag hadde sendt utenriksminister Koht med fly til Luleå til et møte med den svenske utenriksminister Günther for å bevege denne til å formidle kontakt med Berlin med sikte på å oppnå en avtale om innstilling av fiendtlighetene gjennom opprettelse av en demarkasjonslinje syd for Narvik med et fritt regjeringsforvaltet Nord-Norge

- " .. slik at Norge trakk seg ut av storkrigen og lot den
- " bli avgjort stormaktene imellem "

for å sitere fra statsråd Hjelmtveits bok " Vekstår og Vargtid " side 155 Og Hjelmtveit belyser dette ensidige britiske vedtaket på side 155

- " De (britene) tilbød å føre oss i sikkerhet. Men også her
- " kom det i form av et diktat, som riktignok senere ble
- " endret: vi måtte være klar til å reise allerede tirsdag. "

Hvor sterkt det britiske press på regjeringen var, forteller Hjelmtveit på side 153, hvor han omtaler regjeringsmedlemmenes krav om å få med seg sine familier som befant seg i Sverige og at/ sitat :

- " Nygaardsvold sa til og med at han ikke ville reise til
- " England, men til Finnland, hvis det ikke ble tid til å få
- " familien med. Og Torp var ikke mindre oppsatt på å få
- " ordnet saken. "

Og for å vinne tid i spørsmålet om demarkasjonslinje og for å få familiene over til Tromsø fra Sverige besluttet regjeringen/ Hjelmtveit side 160 :

- " å rette den innstendigste henstilling til den engelske og
- " franske minister om at evakueringen måtte utsettes, - det
- " kunne ikke bli tale om tirsdag (4. juni) som dag for av-
- " reisen, da ville forslaget om demarkasjonslinje jo være det
- " rene spillfakteri og virke nærmest latterlig.
- " Det førte foreløpig ikke til noe resultat, tvertom ble
- " tidspunktet for avreisen tirsdag satt til noe tidligere
- " på dagen. Men tilslutt innså engelskmennene og fransk-
- " mennene det uholdbare i situasjonen og ga utsettelse til

" til fredag 7. juni " (understreket av meg)

" Hadde den opprindelige dag blitt fastholdt, ville resultatet antakelig blitt enten at hele Regjeringen var blitt igjen og senere reist enten til Finnland eller Sverige, eller også at Regjeringen var revnet, og at en del var reist hit og en del dit. Jeg tror ikke at det da hadde vært mulig å holde Regjeringen samlet om å reise til England.

Regjeringens innbitte motstand mot britenes krav om at den skulle være med i evakueringen, hadde flere grunner. Nevnt er statsrådsmedlemmenes uvilje mot å bli skilt fra sine familier. Videre var det regjeringens inntil forakt. herskende skuffelse over den lange rekken av falske forespeilinger og brutte løfter fra britenes side med hensyn til militær hjelp og derav vekket dyp mistro til britenes hensikter. Men tyngst veiet det håp regjeringen næret om å komme til en mindelig og fredelig løsning med Tyskland gjennom en avtale om demarkasjonslinje. Betegnende nok er denne sak bare nevnt i bokverket med noen få og upresist formede linjer.

Opprindelig var tanken på en løsning på krigskonflikten gjennom en demarkasjonslinje bragt på bane av svensken Dahlerus, som sto i nær kontakt med riksmarskalk Göring, hvorpå statsråd Mowinckel grep tanken og bearbeidet svensk og norsk hold for å få den iverksatt. Den norske regjering sto til å begynne med avgjort negativt til planen som ville innebære en statsrettslig deling av landet med u-overskuelige konsekvenser for konge og regjeringens status overfor Syd-Norge under tysk okkupasjon.

Men i den u-forutsett desperate situasjon som de alliertes stadig tydeligere evakueringsplaner skapte, klamret nu regjeringen seg til demarkasjonslinje-planen som det siste halmstrå. I regjeringsmøte søndag 2. juni og med kongens bifall ble beslutningen tatt om at Koht skulle reise til møtet med den svenske utenriksminister med tilbud til Berlin gjennom diplomatiske kanaler om demarkasjonslinje-løsning. Planen beskrives i statsråd Hjeltnes memoar-bok slik:

" Søndag drøftet vi disse spørsmålene nærmere, og i store tre-
" ble det trukket opp en ramme for vårt tilbud, som altså
" skulle formidles av Günther.
" Det ble herunder slått fast at et av vilkårene måtte være
" at det ikke skulle bli krigshandlinger mellom området
" sør og området nord for demarkasjonslinjen, og at ikke det
" ene område skulle kunne nyttes som utgangspunkt mot det
" annet. Flyplasser i Sør-Norge skulle ikke kunne nyttes som
" utgangspunkt for flytokter mot Nord-Norge, og norsk sjø-
" territorium og havner i Nord-Norge skulle heller ikke
" kunne nyttes som baser for vestmaktene for angrep mot de
" tyske okkupasjonsstyrker i Sør-Norge.
" Den del av landet som Regjeringen rådte over, skulle altså
" fullstendig nøytraliseres, trekkes ut av krigshandlingene.
" Striden mellom stormaktene skulle avgjøres uten at denne
" del av landet ble berørt av den."

Men denne regjeringens fredsplan strandet, og da antakelig på at tyskerne allerede visste at de allierte var i ferd med å evakuere Norge. Tyske poster oppe i fjellene innenfor Narvik hadde gjort observasjoner om påfallende allierte disposisjoner. Og dette ble bestyrket av allierte skipsbevegelser som tyske sjøstridskrefter hadde iaktatt.

For i nyke opp Sveriges holdning i det ytterst presserende spørsmål angående transitt til Dietels tropper i Narvik-området lot Berlin nyheten om evakueringen tyte ut "durchsickern" til den svenske sendemann i Berlin, Arvid Richert, som rapporterte tilbake til Utenriksdepartementet i Stockholm. Og hva Stockholm visste, kjente samtidig

den britiske ambassadør i Stockholm, Victor Mallet, til, slik at han om kvelden den 4. juni kunne sende Foreign Office den telegrafiske underretning som er omtalt på side 7 foran, om at Tyskland hadde tappt enhver interesse for demarkasjonslinje-løsningen.

Det er av interesse å konstatere at britenes diplomatiske og militære ledere i Nord-Norge bevisst og kynisk holdt den norske regjering uvitende om denne Berlins negative holdning og lot Koht og regjeringen leve i håpet og arbeide for en plan om fredelig løsning som allerede var negativt avgjort.

Til ytterligere belysning av bokverkets anførsel om regjeringens beslutning om å "ville reise til Storbritannia og fortsette som krigsførende der", skal nedenfor siteres fra Dokument Nr. 300 inntatt i "Aekstycken Utgivna av Kungl. Utrikesdepartement. Handlingar rörande Sveriges politik under Andra Världskriget/ Stockholm 1947. Dokumentet gjengir en diplomatisk rapport til svensk UD fra legasjonssekretær greve Carl Douglas, som hadde fulgt den norske regjering nordover og som befant seg i Tromsø under den avgjørende siste fase:

" Den 7. på morgonen kallade Koht mig till sig för att meddela, att de
" allierade utsatt en sista frist för sin avresa till klockan 13
" samma dag. Då skulle den engelska kryssaren "Devonshire" avgå från
" Tromsø medförande de sista engelska styrkorna i Norge. Om före
" denna tidpunkt intet svar anlånt från Stockholm, som gav något
" hopp om en uppgörelse (d.v.s. om demarkasjonslinje og opphør av
" fiendtlighetene), åmnade också Konungen, Kronprinsen och regeringen
" lämna landet med denna lägenhet. Utrikesministern hade emellertid
" för egen del beslutat kvarstanna i Tromsø til påföljande dag klocka
" 14 för att hålla en sista möjlighet öppen. Om ett posi-
" tivt svar kom dessförinnan, kunde han
" per radio återkalla Konung och regering
" i n g. I annat fall skulle även han lämna Norge och ansluta sig
" till den övriga regeringen. Han bad mig därför avsända följande
" meddelande till utrikesdepartementet: "Om intet svar före i morgon
" klockan 14 uppfattas detta som avslag med därav följande konse-
" kvenser. "

Tidspunktet kl. 14 ga seg av den grunn at til dette klokkeslettet var innkalt til muligens det siste regjeringsmøte på norsk jord for å få unna de siste vedtak og være klar til ombordstigning i "Devonshire" slik britene hadde bestemt " i form av et diktat" som Hjelmtveit skriver.

Men den arme Koht, som fortsatt var holdt i lykkelig -eller kanskje bedre uvitenhet av britene om Berlins negative reaksjon på planen, ville enda ikke oppgi håpet om en fredelig løsning. Klamrende seg til forventning om et positivt signal fra Berlin via Stockholm utsatte han sin egen avreise til den følgende dag, da alt håp var ute om en mindelig løsning med Tyskland.

Den 3. juni, dagen for Kohts møte med Günther, hadde funnet sted et møte hos kongen i Hålselv for å drøfte demarkasjonslinje-planen, og kongen var enig. I etterfølgende regjeringskonferanse fremholdt kongen ifølge Hjelmtveit, side 161 at

" dersom tyskerne ikke ville gå med på en demarkasjonslinje, så fikk
" en forhøre seg om tyskerne ville gå med på allmindelig forhandling.
Og den samlede regjering sa seg enig i å holde denne utveien åpen.

Men 3 dager senere skjedde det som også bokverket beretter slik:

" 6. juni traff Regjeringen den avgjørelsen som den i de foregående
" dagene var blitt stadig mer klar over at den måtte treffe. Den
" ville reise til England og fortsette som krigsførende der "

Men ; på regjeringsmøte den 7. juni -mens man ennå ventet i spening på signa fra Berlin i demarkasjons-spørsmålet- holdt kongen en tale av stikk mot- satt innhold til den tilskyndelse til allmindelig forhandling med tyskerne som han hadde fremsatt i regjeringskonferansen 4 dager tidligere.

Her var noe skjedd i mellomtiden, -noe tilsynelatende uforklarlig. Bokverket har ikke brydd seg om å bidra til noen forklaring på giten, men konsentretter seg om lovprisning av regjeringens ranke og "heroiske" (s.250) vedtak og holdning.

Regjeringen Nygaardsvolds overraskende holdnings- endring overrasker ingen med en smule nærmere viten om dens vinglende ubesluttsomhet under hele felttogets gang. Men når det gjelder Kongens person må det søkes en annen forklaring på dette omsving i den ellers så prinsipp- og karakterfaste monarks holdning. Og det finnes ingen annen forklaring enn "strong pressure" fra britenes side, som sitert foran fra det autorative engelske historieverk.

Forklaringen ligger gjemt i stikkordene HANDELSFLÅTEN og GULLBEHOLDNINGEN, og må søkes i kildekrifter utenfor Historisk Instituttets fremstillinger, bl.a:

- dr.philos.Nils Ørvik: "Norge i Brennpunktet", utgitt av
utgitt av Krigshistorisk Avdeling,
Grundt Tanum Forlag 1953
- ambassadør Erik Colban: " Femti År ", Aschehoug 1952
- John H. Egeland : "Gjennom Brott og Brann "
Aschehoug 1968
- Ingrid Ræder; "De Uunnværlige Flinke"
(sekretær ved eksilre- Gyldendal Norsk Forlag 1975
gjeringer i London)

samt svenske og engelske autorative kildekrifter.

Handelsflåten, gullbeholdninger og valutareservene utgjør vesentlige verdier for Norges økonomiske liv som utadrettet handelsnasjon. Tap av råderetten, midlertidig eller for bestandig, ville være katastrofalt for nasjonen og måtte fra landets regjering bli søkt unngått for enhver pris.

Når det gjalt handelsflåten var allerede erfaringene fra 1.verdens- krig skremmende nok. Skjønt Norge opprettholdt vepnet nøytralitet var det på et hengende hår at Storbritannia som uanfektbar hersker på havene ikke tvang igjennom sin plan om beslagleggelse av alle norske skip som befant seg innenfor dets maktsfare under påberopelse av en etablert folkerettsregel om at en krigførende stat er berettiget til å beslaglegge og ta til brukelighet fremmede nøytrale lands skip som måtte befinne seg i verdensrikets havner og farvann. Storbritannia hadde riktignok undertegnet den vel kjente Londondeklarasjon av 1909 som modifiserte og begrenset vesentlig den gamle folkerettsregel forat nøytrale småstater kunne fortsette sitt politiske og økonomiske liv uforstyrret av krig mellom stormakter. Men under påberopelse av krigens harde lov og sitt ubegrensede behov for skip ignorerte Storbritannia London-traktatens bestemmelser. Trussel om blokade og stopp av de livsviktige kulleveranser ble brukt, men etter forhandlinger lyktes det dyktige norske forhandlere å avverge rekvisjonering gjennom en avtale om tilfretsstillende betaling for bruken av norske skip.

Etter utbruddet av 2.verdenskrig i 1939 våknet samme truende spøkelse til nytt liv og i forsterket form. Storbritannias tonnasjebehov var langt større enn i forrige krig, og dertil endret betydelig fra tørrlastskip til tankskip som Norge eiet den største og mest moderne flåte av.

Spillet om disponeringen av den norske handelsflåten er solid dokumentert, selv om viktige punkter er hemmeligholdt fremdeles. Umiddelbart etter krigsutbruddet måtte regjeringen etter britisk press sende en forhandlingsdelegasjon til London hvor iflg. Egelands bok, side 44, :

- "drøftelsene rasht avsluttet med et nærmest ultimativt krav.
" Det gikk ut på et øyeblikkelig tilsagn fra den norske
" regjering om at 150 tankbåter snarest mulig skulle bli

"stillet til rådighet for allierte transport, og at forhandlinger
"skulle opptas om et rimelig tonnasjequantum også av tørrlastskip..."

De omforente rater på timecharter var noenlunde tilfretsstillende for de norske rederne. Og etter nye forhandlingsrunder ble det den 11. november -39 undertegnet den vel kjente tonnasjeavtalen, som omfattet 1.5 mill. tonn tankskip og 800.000 tonn tørrlastskip.

Men britene lot seg ikke stagge med dette. I shippingeksperten Egeland bok side 53 skrives:

"Kort etter årsskiftet måtte Rederforbundets hovedstyre
"knurrende gå med på å godkjenne en endring i tonnasjeavtalen
"så rederne renonserte på å disponere fritt over sine pund-
"frakter. Regjeringen hadde her gitt etter for et britisk krav
"om bistand for å beskytte pundet.
"I det samme møte ble det meddelt at Sentralstyret hadde
"bøyet av for et annet diktat av Regjeringen, hvorefter ytter-
"ligere 10 tankbåter måtte avgis til England i tillegg til
"dem som var omfattet av tonnasjeavtalen. "

Så langt hadde det dreiet seg om partsforhandlinger og avtaler, selv om det bakenfor liggende forhold var makttrusler. Egeland side 62:

"For det første falt Regjeringen ganske snart til fote overfor
"det britiske forhandlingspress"

Men da Tyskland i morgentimene den 9. april invaderte Norge, handlet britene omgående og uten hensyn til forhandlinger og avtaler: Ifølge det britiske admiraltets krigsdagbok utgikk samme dag kl. 13.45 admiraltets ordre til alle britiske stasjoner over hele verden om at norske (og danske) skip skulle holdes tilbake i imperiets havner eller dirigeres inn fra havet hvor de enn måtte befinne seg.

Ambassadør Colban beretter, side 159:

" Sent om kvelden 10. april kom brev fra Foreign Office, under-
" tegnet av nettop sir Orme Sargent. Det gikk ut på at det
" overensstemmende med beslutning av den britiske regjering
" var blitt telegrafert til den britiske minister i Norge at
" han skulle foreslå for den norske regjering straks å overføre
" hele den norske handelsflåte til britisk flagg."

I en senere redegjørelse fra utenriksminister Koht heter det:

" Like etter 9. april hadde den britiske regjeringa teki opp
" med legasjonen i London spørsmålet om å slå heile den norske
" handelsflåten under alliert styring."

Videre beretter Koht i redegjørelse etter krigen at mens regjeringen oppholdt seg på Otta

" kom den britiske og franske sendemann til meg, dei to ilag,
" og bar fram same kravet. Eg svvara straks at eg trudde ikkje
" den norske regjeringa kunne gå med på dette. "

-Dette unnfallende svar, som i realiteten var halvveis akseptering av krigsmaktenes forlangende, var selvsagt begrunnet i den desperate militære situasjon og den storstilte hjelp som britene hadde lovet og som man trodde var i emning.-

Men Kohts siterte utsagn står knapt mer til troende enn mange andre av hans anførsler fra krigens dager. Ifølge en annen kilde, som Egeland likeledes siterer, ble Koht allerede den 15. april oppsøkt av den britiske minister Dormer og uttalte overfor ham at den norske handelsflåten "ville bli stillet til disposisjon for de allierte/ eller for England."

Som ved et mirakel kom akkurat disse dagene på Otta to fremtredende norske shippingmenn, O. Gogstad og P. Simonsen, dit for å stille seg til disposisjon for myndighetene. Begge herrer hadde deltatt på rederinteressenes vegne i forhandlingene om tonnasjeavtalen av nov. måned og tok overfor utenriksminister Koht et initiativ som førte frem til to ut fra norske skipsfartsinteresser vidtrekkende beslutninger: omgiende telegramm til legasjonene i London og Washington med anmodning om pålegg til alle norske skip om å søke nærmeste allierte havn, og dernest i sin tur, etter shippingmennenes råd og tilskyndelse, opprettelse av Nortraship under norsk statskontroll.

Men, Nortraship-avtalen bygget på den grunnleggende forutsetning *at flåte* skulle være norskeiet og seile under s u v e r e n norsk statsmyndighet ledelse og kontroll. Og i Tromsø var regjeringen etterhånden blitt klar over at i tilfelle av en mindelig ordening med Tyskland ville britene ikke lenger anse Norge som suveren stat med den følge at flåten ville bli beslaglagt. Skulle Tyskland vinne krigen - som det var fare for og så ut til - ville flåten bli tatt som krigsbytte. Hvis England vant, håpet og ventet man å få flåten over i norsk eie og disposisjon igjen. Eksemplet Danmark skremte: Danmark hadde avstått fra krigshandlinger mot Tyskland. Monark og regjering fungerte statsrettslig som før. Men allikevel hadde England den 12. april beslaglagt og overført til britisk flagg alle gripbare danske skip med den begrunnelse at skipene var " t e c h n i c a l e n e m i e s.

Kong Haakon og regjeringen leste og tydet skriften på veggen: bare ved å la seg bringe over til England og der opprettholde legitimiteten utenfor tysk innflytelse og herredømme ville det være mulig å redde landets største aktivum, " vår ære og vår makt", verdens 3dje største og mest moderne handelsflåte.

GULLBEHOLDNINGEN og utenlandske valutareserver var et beslektet alvorlig problem som regjeringen sto overfor i sin vurdering: skal-skal-ikke.

Bokverket går viselig unna enhver omtale av dette problem, og velger å beskrive - i patetisk heroiserende vendinger i et særskilt innrammet og uthevet felt på side 117 - hvordan Norges Banks gullbeholdning i Oslo ble reddet over til England.

I et verk som iflg. forordet er planlagt med sikte også på "dei som søker spesialkunnskap, oversyn, sammenheng" er en så lettvindt behandling av gull-saken en utillatelig forenkling. For spørsmålet om nasjonens gullbeholdning eier elementer av den samme problemstilling som for handelsflåtens vedkommende.

Følgende synes på sin plass å nevne, for samtidig å få et videre og mere langsiktig perspektiv over de dramatiske hendingsforløp krig, flukt, kapitulasjon og eksil:

Det kvantum gull som lå i Norges Banks hvelv i Oslo den 9. april-40 utgjorde en verdi av kr. 120 millioner, svarende til det kvantum gull som Norges Bank ifølge lovs bestemmelse var forpliktet til å ha i sin besiddelse innen riket. Dette gull-kvantum utgjorde imidlertid knapt $\frac{1}{2}$ -parten av Norges Banks totale gullreserver, idet de videre beholdninger allerede befant seg i USA og Canada.

Norges Banks ledelse med sjefdirektør Nicolai Rygg i spissen hadde lenge forstått hvordan krigsskyene var iferd med å trekke opp over Europa, og allerede i 1938 begynte banken å pakke gullbeholdningen etter internasjonalt mønster for transport av gull, slik at beholdningen på kort varsel kunne bringes vekk fra Oslo til et tryggere sted i tilfelle av krigsforviklinger. Gullkvantum i bankens hvelv som i verdi oversteg lovens minstekrav, ble i 1939 sendt ut av landet til USA. Videre ble i samme periode av banken kjøpt ytterligere

gullpartier som ikke ble tatt hjem til Norge men sendt direkte fra Syd-Afrika og Canada for oppbevaring i Federal Reserve Bank, New York og Bank of Canada, Ottawa.

Den ferskeste sendingen befant seg under transport over Atlanteren da krigen kom til Norge den 9. april. Norges Banks totale gull-reserv inklusive tilgodehavender og kontomidler var innpå 300 millioner kroner. utgjorde

Regjeringen, d.v.s. utenriks- og finansdepartementene var tidlig opp-tatt av overlegninger ang. gull- og valuta-reservene. Mens kampene ennu pågikk i Norge, ble det den 26. april i Molde utferdiget innstruk fra regjeringen om at den gulltransport som var bragt ut av Oslo og nu befant seg i sjøen, ikke skulle bli beroende i England men snares sendes videre over til Canada og derfra til New York. Samtidig ble av regjeringen gitt fullmakt til den norske ambassadør i USA, Morgenstjerne, til å ta hånd om Norges Banks gull- og valuta-reserver i USA. Bare et beskjedent gullkvantum ble beholdt i London.

Videre tok man opp til overveielse å endre Norges Banks status (som frittstående organ) dithen at dens rettigheter og funksjoner ble overført til regjeringen direkte. Regjeringens overveielser og rådgjerer forløp således parallellt i tid og vesen med tiltakene for å sikre den norsk handelsflåten for landet. Man kan sammenfatte regjeringens dilemma slik:

/ gull- og valuta-reserver måtte søkes sikret for det tilfelle at Stor-Britannia skulle tape i storkrigen med den følge at reservene gikk tapt som krigsbytte eller ved beslektet forføyning fra seierherrens side. I retrospekt må man se slik engstelse og overveielse i sammenheng med regjeringens senere planer og forberedelser (bl.a. gjennom anskaffelse av visa for Canada for regjeringens medlemmer) til å bryte opp fra sitt tilhold i London og reise til Canada ombord på skipet "Lyra" som i juni-juli lå transportklar i Liverpool for regjeringen med følge.

/ Det andre hovedsynspunkt el. hensyn var at regjeringen måtte forholde seg slik at den legitimitet som rikets statsmakt ubestridelig ble bevart. I motsatt fall forelå fare for at Storbritannia kunne beslag-legge eller sette under forvaltning gullbeholdning og valuta-reserver.

Og i så henseende forelå ferskt og betegnende erfaringsmateriale for regjeringen:

Polen var overrent i et lyn-felttog. Landets president og regjering flyktet til Romania, hvor presidenten Mosciski trådte av og overdrog sin myndighet til tidl. senatspresident Racykiewicz, som var bosatt i Frankrike. Polsk eksilregjering ble der dannet med general Sikorski som sjef og statsminister. I juni-40 flyktet regjeringen til England, hvor den etterhvert gjorde en betydelig og oppofrende innsats militært til lands, til sjøss og i luften som partner i krigsforløpet. Til tross for dette var eksilregjeringens legitimitet ikke sterk nok til å forhindre at Polens gull- og valuta-reserver ble overtatt av de britiske myndigheter. -Og til denne dag ikke blitt frigitt og tilbake levert, eller avregnet, til den polske stat.-

Og Tsjekkoslovakia: ved statens sammenbrudd 15. mars -38 gjennom tyskeres inntog i Praha la Benes ned sin funksjon som president og flyktet over Holland til England, hvor han med støtte av landets flyktede generalstab og de intakte diplomatiske stasjoner bygget opp et representativt organ som etter hvert fikk godkjennelse som "provisorisk tsjekkoslovakisk regjering" i eksil.

Men også her skjedde det samme som for Polens vedkommende: til tross for eksilregjeringens betydelig innsats militært, og kanskje aller mest propagandistisk, benyttet britene seg av dens svake legitimitet til å ta hånd om alle Tsjekkoslovakias reserver i gull og valuta

- Senere, utover sommeren og høsten 1940 ble det som bekjent anledning for nye eksilregjeringer og befrielsesgrupper fra andre land, Belgia, Holland og Frankrike, å høste tilsvarende bitre erfaringer under krigens harde lov, hvor det, som Churchill uttalte, "ikke kjempes med silkehansker." -

På linje med frykten for handelsflåtens skjebne som hadde foranlediget "Nortraship" under statens kontroll, var også engstelsen for landets gull- og valutareserver et ledemotiv for regjeringen Nygaardsvold der den i Tromsø sto foran en skjebnesvanger og ugjenkallelig avgjørelse. Bare ved full og ubestridelig legitimitet for statsoverhode og regjering i eksil ville Norge kunne bevare også herredømmet over landets gull- og valutabeholdninger.

Det er et interessant og illustrerende trekk i dette bildet å se på dette forhold i lys av riksrådsforhandlingene i Oslo kort tid etter avreisen fra Tromsø og kapitulasjonen. Eksilregjeringens statsråd Hjelmtveit skriver i sin bok "Vekstår og vargtid", Aschehoug 1959, meget instruktivt om eksilregjeringens ang. handelsflåtens og gullreservenenes usikre skjebne dersom det ble dannet et regjeringslignende Riksråd for det okkuperte Norge sammenkoblet med at Kongen abdiserte og eksilregjeringen fratrådte:

side 195: "Presidentskapets forslag vil ikke føre med seg noen virkelig fordel for det norske folk Men det vil utvilsomt føre til store vansker, og til store tap. Hvis Kongen beslutter seg til å gi avkall på sin rett til å utføre sine forfatningsmessige funksjoner - og statsrettslig følger jo med det at den av ham utnevnte regjering automatisk opphører å eksistere - så ville det utvilsomt føre til at størstedelen av handelsflåten og det gull som var deponert i England og Canada, og antagelig likeså det gull som var deponert i U.S.A., gikk tapt for det norske folk. En må anta at i så fall vil disse verdier bli beslaglagt av England.." (understreket av meg)

side 197: " ..Med fullmakt fra Stortinget har Regjeringen tatt vare på landets interesser. Den har disponeringen av de viktige verdier vårt folk har i handelsflåten, i gullbeholdningen og i tilgodehavender i utlandet, og har dermed forpliktelsen til for det norske folk å forvalte disse vesentlige deler av vår nasjonalformue. Vi ville svikte vår plikt og løpe fra vårt ansvar om vi nå lot disse verdier ta ut på en sjanseseilas, hvor nær 100 % taler for at de ikke ville komme tilbake til det norske folk.

De siterte dagbokopptegetninger av en av eksilregjeringens fremste menn gir en begrunnelse for Kongens og regjeringens negative holdning i spørsmålet om Riksråd-dannelsen som enhver må lese med respekt og anerkjennelse. Men samtidig kaster de et skarpt lys over de vesentlige motiver som lå til grunn for at konge og regjering i avgjørelsens timer i Tromsø fant å måtte bøye seg for britenes press og antydende trusler, "strong pressure" som sitert foran fra det britiske krigshistoriske verk.

Det bør ikke lenger søkes fortiet og bortfortolket hvordan stemningen i regjeringen var i de kritiske dagene i Tromsø slik bokverket gjør det ved å skrive om regjeringens faste og heroiske linje fra 9. april til 7. juni-40 og stadig med døden innpå seg, i bokens siste avsnitt.

Det gjenstår å omtale at regjeringen fikk mer enn rett i sine bekymringer. I internasjonale målestokk var disse samlede verdier ikke store, men likevel betydningsfulle som sikring i en utrygg tid og enda mer som uttrykk for Norges selvstendighet og rådevelde i en stormfull verden.

Åren truet fra to motsatte sider. Hvis det skulle bli etablert et Riksråd i det okkuperte Norge med sete i Oslo og med myndighet langt utover det fungerende Administrasjonsråds virkefelt, - slik stortingets presidentskap og en rekke av landets mest innflytelsesrike menn arbeidet for å få istand sommeren -40, var det grunn til å frykte at Riksrådet ville bli anerkjent av noen eller mange utenlandske regjeringer og på slik folkerettslig basis gjøre krav på utlevering av den norske gullbeholdningen som for overveiende del befant seg i det nøytrale USA. Denne problemstillingen er bl.a. omtalt i offentlig svensk utredning: "Norge och den norska exilregjeringen under andra världskriget" utgitt av Justiedepartementet, Stockholm 1972, side 44.

Den større trusselen kom, som forutsett, fra britisk side. De første fremstøt for å få hånd om gullet og valutareservene kom så snart eksilregjeringen så noenlunde hadde fått igang sitt administrasjonsapparat. I september-40 fremkom admodning fra britene om å få seg forelagt en fullstendig oppgave over Norges reserver i gull og valuta. Derpå fulgte i oktober en direkte henstilling fra The Chancellor of the Exchequer, d.v.s. det britiske finansministerium, om å få overført dit den norske gullbeholdning. Det britiske krav ga varsel om at man aktet å anse den etablerte Norges Bank i London likt med et hvert annet britisk rettssubjekt og underlagt samme plikt til å overlevere gull- og valutabeholdninger.

Og som oppgjør for gullet tilbød britene kynisk å betale i pund når krigen var slutt og avregnet etter den pundkurs som da ville gjelde. Slik oppgjørsform var selvsagt uakseptabelt på norsk side, for ingen kunne vite hvilken verdi pundet da ville ha. Og dersom England tapte krigen, eller i tilfelle av en kompromisfred, kunde oppgjør for gullet kanskje helt bortfalle.

Dette var kattens lek med musen. Men musen slapp med skrekken idet et større dyr enn katten dukket opp på arenaen: for å skaffe seg håndfast sikkerhet for Storbritannias stadig voksende kreditt-leveranser sendte det nøytrale USA, uten britenes viten eller samtykke, et krigsskip til Sør-Afrika og hentet hjem til Statene alt gull i offentlig eie som fantes. Oppstyret omkring og virkningen av denne "pirat-strek" førte til et pusterom i det britiske presset på den norske eksilregjering. Samtidig innledet Roosevelt sine tiltak for iverksettelse av Lend-and-Lease -ordningen som innebar at fra og med dens ikrafttreden noen få måneder senere, den 1. mars-41 slapp England å gjøre opp i gull eller valuta for krigsleveransene fra USA. Dermed bortfalt britenes behov og påskudd for å ta det norske gullet.

Bokverkets skildring av gull-saken i eksalterte vendinger og begrenset til gulltransporten fra Oslo og de heroiske "gullets menn i "eventyret" glans er en utillatelig forenkling sammenholdt med verkets intensjoner. For historien om Norges gullbeholdning - sammen med kampen for å redde handelsflåten for landet (Nygaardsvold den 1/6-40: "De hadde tatt våre skip") - er i sin substans et dystert kapittel i en større historiens bok som beretter om små nasjoners møysommelige kamp for sin rett og sin eksistens når de råker ut for en stormakts interesser eller - som Norge i 1939-40 - havner i krysningspunktet for to rivaliserende stormakters kraftutfoldelse.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie 2014

ket store nasjonale motsetninger langt utover NS-partiets markerte holdning. Regjeringen var preget av selvanklage over feilført forsvarspolitikk blandet med skuffelse og intens bitterhet over Englands Skandinavia-planer som hadde trukket Norge inn i krigen og over Englands svik i hjelpeaksjonen under felttoget. Tvil på de alliertes seier til slutt var utbredt innen regjeringen, og mistroen til Englands motiver og hensikter var sterke og vokste for hver dag. Som eneste mottrekk og maktmiddel - utad og også innad overfor en kritisk og nesten fiendtlig befolkning - sto opprettholdelsen av regjeringens statsrettslige legitimitet og suverenitetens symbol Kongen.

Dette godtgjøres og uttrykkes entydig klart gjennom ordlyden i statsrådsvedtaket avreiseditiden 7. juni, hvor det sies at regjeringen

- " flytter over til et alliert land for derfra å opprettholde
- " den lovlige regjeringsmakt for Norge. Vi mener at sårn flytting
- " vil være av den største betydning for fremtiden, for så lenge
- " Kongen og regjeringen fortsetter sin virksomhet i et fritt
- " land, så lenge vil det være vanskelig for fienden å kunne etab-
- " lere en lovlig regjering i Norge."

Med tanke på de store interesser og verdier som sto på spill i utlandet, var dette klokt og riktig sagt. - I parentes skal bemerkes at når statsrådsvedtaket sier "fienden", er dette fullt korrekt siden krigen da ennå pågikk inntil regjeringens innstruks om å kapitulere først ble iverksatt 3 dager senere. - Videre må man holde seg for øye at regjeringens vedtak ble truffet mens den ennå ventet og håpet på å få en mindelig løsning med Tyskland gjennom avtale om demarkasjonslinje og dermed bevarelsen av et fritt Nordnorge som sete for konge og regjering.

Dette belyser også formuleringen i Koht's deklarasjon, opplest i Tromsø radio etter hans avreise 2 dager senere, hvor det heter at regjeringen " for å holde seg fri og uavhengig " foreløpig tok sete i utlandet.

Men slik lyder ikke kunngjøringer fra rikets monark og øverste krigsherre eller fra en regjering som bekjentgjør å tre inn i en ny og forsterket fase av krigføring. Men vel fra en regjering som etter definitivt nederlag i krig har utferdiget innstruks til landets forsvarssjef om å kapitulere og som ser som sin oppgave å redde og verne om store nasjonale verdier i utlendighet.

Et særdeles interessant og belysende trekk i bildet er daværende kronprins Olav's vurdering av situasjonen. Kronprinsen som under alle felttogets forhold hadde vist en enestående sterk og inspirerende holdning, hadde allerede de første junidagene tatt opp i regjeringen om å få forbli i landet og dele folkets skjebne. E t t e r a t statsrådsvedtaket om avreise var fattet, tok kronprinsen igjen opp tanken om å bli igjen.

Det vil ikke kunne falle noen inn å tro eller mene at kronprinsen var blitt defaitistisk eller ville unndra seg ytterligere krigsinnsats for nasjonen og tronen. Sammen med kongen delte kronprinsen forsete under alle møter i samlet regjering i Tromsø og var inngående orientert om alle regjeringens overlegninger og beslutninger. Det er grotesk å ville tenke seg at kronprinsen på tross av et regjeringsvedtak om ikke bare å forlate landet men også for å fortsette krigen, ville ha fremst sitt forslag slik han gjorde. Det finnes ingen annen vektig forklaring på kronprinsens ønske og forslag enn at nedleggelse av våpnene var besluttet, at krigen var utkjempet og at han ønsket å dele sitt folks kår under det fremmedherredømme som foresto og etter evne og muligheter bidra til å lette okkupasjonens tunge byrde, mens konge og regjering i utlendighet vernet om nasjonens verdier som lå utenfor okkupantens rekkevidde, men som de allierte krigsmakter med all tydelig

var sultne på i sin kamp på liv og død.
Regjeringens fraråding eller nektelse av kronprinsens andragende er
Stiftelsen Norsk Dokumentasjon 2009
betydningsfull og belysende:

" ... Regjeringen har sammen med Stortingets president overveid
" dette spørsmål, men finner på det bestemteste å måtte
" fraråde at Kronprinsen blir tilbake i Norge og derved
" faller i tyskernes hender. Når Regjeringen har funnet å
" måtte gi dette råd, er det både av hensyn til kongehuset
" selv og dessuten av konstitusjonelle grunner. Vi frykter
" for at Hans Kongelige Høyhet ikke vil få anledning til å
" kunne yde folk og land de tjenester som vi vet det er
" hans høyeste ønske å yde, men at hans navn tvertom kunne
" bli misbrukt. Desuten vil Regjeringen nevne at ifølge
" konstitusjonen er Hans Kongelige Høyhet den nærmeste arving
" til tronen, og vi er ikke i tvil om at tyskerne vil benytte
" seg av dette til fordel for sine interesser. Regjeringen
" som både forstår og i aller høyeste grad påskjønner den
" uegennytte som ligger i Hans Kongelige Høyhets tilbud, må
" derfor på det innstendigste fraråde at Hans Kongelige
" Høyhet blir igjen i Norge."

Som man ser: i regjeringens fraråding ligger sindige og veloverveiede
politiske og dynastiske hensyn, som alle må være enige i.
Men ikke med et eneste ord sies eller antydes ^{at} landet uavbrutt vill
være i krig -utover og uansett den allerede besluttede kapitulasjon-
eller at ny krigføring foresto.

Kronprinsens forslag om å bli igjen i landet faller i tid og innhold
sammen med den øverste militære ledelses standpunkt. Som allerede
nevnt, nektet forsvarssjef Ruge plent å forlate landet, men gikk fri-
villig i tysk krigsfangenskap. General Fleischer og marinens sjef
admiral Diesen drog heller ikke avgårde sammen med regjeringen men
ble værende sammen med Koht i påvente av svar fra Tyskland angående
demarkasjons-tilbudet som gikk ut på fredelig overenskomst med
Tyskland. Først da alt håp om slik ordening var uttømt, reiste de samme
med Koht.

Ruges holdning og ord klargjør den reelle situasjon. Birger Gotaas,
som var pressekonsulent i Generalstabens som fra midten av april hadde
fulgt forsvarssjefen og hans stab på den tunge vei helt frem til
kapitulasjonen og Ruges avskjed med offiserene i 6. divisjon den 13. juni
beretter i sin bok " Fra 9. april til 7. juni ", Jacob Dybvads forlag 1959
dette fra Ruges avskjedstale, side 232 :

" Det er ingen skam å bli slått i en krig, når en har bitt fra
" seg det en evnet. Det er meget bedre for et land enn å gi
" seg uten strid. "

Ikke et eneste ord uttalte Ruge i sin tale om håp eller forventning
knyttet til fortsatt krigføring fra regjeringens side. Derimot trakk
historisk langsiktige paralleller fra andre lands frihetsbestrebelse
Tysklands gjenreisning etter nederlaget i 1918 og Finnlands hundre-
årige kamp mot Russlands herredømme.
Krigen var utkjempet og avsluttet. Men håpet om gjenvunnet frihet for
landet måtte leve videre.

og står fortsatt sentralt i okkupasjonstidens og etterkrigstidens historie. Derfor - og også fordi bokverkets skildring av våpenkampens situasjon forstrekkelig og sparsom, gjør bokens sluttkapittel - gir det seg av seg selv at bokverkets anførsler omfattes med spesiell interesse av den alminnelige leser og etterlater et særskilt inntrykk på leseren.

Tilsynelatende inntar bokverket en saklig og nøytral holdning i strids-spørsmålet om krigsslutt den 10.juni-40. I særskilt innrammet og uthevet felt på side 229 beskrives de to divergerende oppfatninger av kapitulasjonen, dens militær-politiske og statsrettslige innhold og rekkevidde.

Men bokverket snubler alvorlig i sin tilsynelatende nøytralitet og saklighet. Allerede overskriften i det innrammede felt er villedende i det den lyder " KAPITULASJONEN 10.JUNI." og det på etterfølgende side 233 skrives at " vestmaktene trakk seg ut av Nord-Norge og nordmennene kapitulerte d e r. " (uthevet v/meg.)

Bak slik formulering må ligge en bevisst og hensiktsrettet fortielse overfor den alminnelige leser av det faktiske hendingsforløp. Fremstillingen synes å ha tatt mønster av prof. Andenæs's beskrivelse av kapitulasjonsforløpet i hans bok "Det vanskelige oppgjøret", Tanum Norli forlag 1979, side 97 flg. hvor det sies at "general Ruge ba regjeringen om å få bli igjen i Norge for å demobilisere og avtakke de norske styrker som hadde kjempet så tappert i Nord-Norge" og at Ruge på grunnlag av slik fullmakt innledet

" forhandlinger med tyskerne om overgivelse av de gjenværende
" norske stridskrefter. Etter anmodning fra den tyske over-
"kommando sendte han en forhandler med fullmakt til Trondheim
" (berstløytnant Roscher Nielsen) og en til Narvik (oberst-
" løytnant Wrede Holm). Det ble 10.juni undertegnet to overens-
" komster. En i Trondheim mellom og en i Narvik mellom
" " (partenes rang og navn utelatt her for korthets
skyld)
" Det er den første som er hovedoverenskomsten. "

Prof Andenæs anvender her det raffinerte "triks" å omtale de to overenskomster i o m v e n d t kronologisk orden og oppnår derved å gi leseren det inntrykk at begge overenskomster dreiet seg om ett og samme tema : våpennedleggelse for norske styrker lokalt i Nord-Norge.

Bokverket har valgt en annen variant. Det omtaler ikke i det hele tatt de to overenskomster, men bruker det generelle uttrykket "kapitulasjon" med den nevnte tilleggs-anførsel at nordmennene kapitulerte i Nord-Norge.

Disse anstrengte literære krumspring fra ansett juridisk og fag-historisk hold indikerer tydelig hvor viktig det anses å styre allmenhetens oppfatning av kapitulasjons-spørsmålet på grunn av de vidtrekkende konsekvenser som avvik fra den autoriserte lære innebærer.

Det fremstår da som nødvendig å beskrive og dokumentere det virkelige hendingsforløp, idet det for klarhets skyld nevnes at noen kapitulasjonsoverenskomst i N a r v i k, slik prof. Andenæs skriver i sin bok, aldri har funnet sted, slik at til og med hans stedsangivelse er feil

Etter at de allierte styrker, briter, franskmenn og polakker hadde innskipt seg for evakuering, sto om natten mellom 9. og 10. juni mot hverandre i fjellområdet bak Narvik by mot svenskegrensen de to kampgrupper: de norske styrker av 6. divisjon og general Dietl's lokale tropper av 3. Gebirgsdivision, kommandomessig betegnet Gruppe Narvik. Situasjonen var uklar. Ildgivningen på norsk side avtok og fremskutte posteringer

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

04.45. treffen die Parlamentäre bei Div.-Gefechtsstand Spionkop
 " ein. ... Die Bedingungen werden in mehrstündiger Verhandlung
 " besprochen und von den Norwegern im wesentlichen angenommen.
 " Die Gruppe Narvik verhandelt vor allem über die Belange
 " die sie unmittelbar betreffen. (understreknet av meg)
 " Die Besprechungen sind bis 10 Uhr beendet.
 " 12.00 Von der Gruppe XXI (Falkenhorst's fremskutte hovedkvarter
 " i Trondheim) kommt die Nachricht, dass von Oslo versucht wird,
 " mit General Ruge in Verbindung zu treten, um ihn zur Kapitulation
 " aufzufordern....."

Spionkop-overenskomstens enkeltbestemmelser er angitt i 7 hovedpunkter
 hvorav samtlige punkter som angår aksepterte forpliktelser på norsk
 side innledes med formuleringen : "Die norwegische Nordarmee verpflich-
 tet sich.... : "

Kapitulasjonsdokumentet, datert 10.6.40, 09.15 Uhr er undertegnet slik

G e s c h l o s s e n u n d g e f e r t i g t :

Für die Deutsche Wehrmacht

Der deutsche Wehrmachtbefehlshaber in Nordnorwegen:
 gez. Dietl
 Generalleutnant

Für die norwegische Nordarmee :

Der Bevollmächtigte des norwegischen Oberbefehlshaber
 gez. H. Wrde Holm
 Oberstleutnant

Dokumentet gjør følgende uomtvistelig klart: de norske styrker av 6.
 divisjon kapitulerte etter ordre fra den norske øverstkommanderende,
 forsvarsjef Ruge, representert ved fullmektig.

På tysk side inngås overenskomsten av den lokale kommandør i Nord-Nor
 I overenskomsten er uttrykkelig uttalt at på tysk side gjelder den be-
 anliggender som umiddelbart angår den lokale Gruppe Narvik.

Videre fremgår av den siterte tyske krigsdagbok at 3 timer etter at
 Spionkop-avtalen var avsluttet, søkte det tyske hovedkvarter kontakt
 med forsvarsjef Ruge for å oppfordre ham til kapitulasjon .På samme
 tidspunkt hadde Ruge telegrafisk henvendt seg til den norske legasjon
 i Stockholm med underretning om at han på regjeringens ordre søkte
 forbindelse med det tyske hovedkvarter for å forhandle om kapitula-
 sjon.

Umiddelbart senere kom kontakt mellom partene istand og forsvarssjef
 befullmektigede oberstlt. Roscher Nielsen innfant seg i det tyske
 tyske hovedkvarter i Trondheim, hvor da forhandlinger ble innledet og
 kapitulasjons-overenskomst avsluttet.

Senne, etter gammel og velkjent militær tradisjon gjennomførte pros-
 hvor det etter nedkjempelse eller etter overenskomst om våpennedleg-
 gelse for sist eksisterende lokale kampgruppe gjennomføres mellom
 partenes høyeste kommandohold en for statsområdet altomfattende kap-
 tulasjonsoverenskomst, er det altså at det foreliggende bokverket f-
 tier og gir den groteske utlegning av hendelsesforløpet at først sk-
 det i morgentimene 10.juni at 6.divisjons tropper kapitulerer og ve-
 forsvarssjef Rugesrepresentant undertegner en detaljert og omfatter
 overenskomst. Og få timer senere setter forsvarssjefen igang med en
 ny runde i samme sak, nemlig 6.divisjons våpennedleggelse , og sende
 ny befullmektiget til fiendens hovedkvarter i Trondheim for å drøft
 og undertegne 6.divisjons kapitulasjon!

Det faller utenfor rammen av ...
de underlige påfund som siden krigens slutt ...
personlighet, for å underbygge og indoktrinere denne hårreis
utlegging av Trondheim-overenskomsten. Heller ikke er det her
til å referere alle de innlandske og utenlandske fremstilling
dokumenterer Trondheim-overenskomsten som de norske stridskreft
total-kapitulasjon. Her skal i farten bare gjengis utdrag av
kjente dokumenter som kretsen av autoriserte fag-historikere i
utallige presse-artikler og andre utredninger omkring kapitula
spørsmålet aldri har omtalt eller gjengitt:

1/ referat fra møte "Norwegisches Hauptquartier,
"Rundhaug, den 12. Juni 1940 "

" 9 Uhr Vormittags Eintreffen im Hauptquartier, Nordmo bei Ru
" am Målselv. Begleitung Oberstleutnant Roscher Nielsen.

" 10 Uhr Vormittags Besprechung mit General Ruge, Oberbefehl
" der norwegischen Wehrmacht,

" dazu Chef des Generalstabes, Oberst Hansson
 Chef der Operationsabteilung, Oberstlttn. Rosc
 Oberstlttn. Wredeholm
 Major Neef
 Oberlttn. Brandtz.

" Besprechung ueber die Auslegung der in Trondheim abgeschlo
" Bedingungen ueber die Waffenniederlegung der norw. Wehrmacht
" Niederschrift anliegend. (Understrekning v/meg.)

2/ Dokument dat. 19. Juni -40, med-undertegnet av oberstlttn. Rosch
og innledningvis ordlydende slik:

" Durchfueherungsbestimmungen

" fuer die Uebergabe der Waffen, des Geraets und der vorhand

" Vorrate, Sprengstoff u.s.w. gemäss § 3 des Abkommens fuer

" Waffenniederlegung der norwegischen Wehrmacht vom 10. Juni

Originaldokumentene befinner seg i Bundesarchiv, Militärarchiv

Den argumentasjon eller tese om at begge Kapitulasjons-overen
gjelder ene og alene 6. divisjon, at ingen total-kapitulasjon e
gitt og at krigen og krigshandlinger innen landet derfor fort
- slik bokverkets hovedredaktør, prof. Skodvin gjennom alle år
den ivrigste forfekter av, hakk i hel fulgt av prof. Andenæs .
til vidtgående og absurde konsekvenser, bl.a. følgende :

irinsippielt avvikende fra Spionkop-overenskomsten inneholde
overenskomsten spesifikke og detaljerte bestemmelser om den r
overkommandos forpliktelse til å oppgi og utlevere tilstedev
våpenlagre og alle for krigføring nødvendige forråd, gi fort
over alle skip over 100 tonn, stille til disposisjon fortegn
skisser over samtlige eksisterende sambandsmidler, kabelnett
teleutstyr, sette flyplasser istand, sørge for sikring av fyr
varvarsling osv. osv.

Samtlige slike tiltak som ikke bare gjaldt "for å ordne fo
Nord-Norge", slik bokverket anfører, ble straks og i landso
uttrekning iverksatt av de norske militære og sivile mynd
Hvis det var slik at våpennedleggelse var begrenset til No
og krigen, våpenskiftet derfor uforandret fortsatt igang i
landet, ville alle disse tiltak av krigsviktig betydning
være eklatant alvorlig straffbare handlinger etter vår mi
fellov, som i § 30 sier bl.a.:

For krigsforræderi straffes den som ... søker å bringe fe

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

transformasjonsenheter, jernbane, vei, telegraf, telefon osv. i fiendens hånd, eller meddeler Fienden tegninger, kart og andre opplysninger om bl.a. signalstasjoner, telegraf- og telefonledninger osv. osv., og i nyhetlig hva den norske militære overkommando hadde forpliktet til i iverksatte, og som ble iverksatt fra Lindesnes til Nordkap.

Videre må man ved en slik tese om fortsatt krig ta med på kjøpet belastningen av det oppsiktsvekkende forhold at når rikets forsvarssjeff general Ruge -tross sin utstrakte bevegelsesfrihet i Oslo og dermed gitte fluktmuligheter - frivillig gikk i tysk fiendskap, står man i så fall overfor en hending uten sidestykke i nyere europeisk krigshistori nemlig at øverstbefalende for et lands krigsmakt under igangværende krig begir seg i fiendens hånd!

Denne må være bokverket takknemlig for at det ikke har nedverdiget seg til å gjøre bruk av noen av de andre kuriøse varianter som i årenes løp er bragt til torvs for å godtgjøre tesen om fortsatt krig i Norge etter 10.juni. Til orientering skal, til utfylling av fortolkningsbildet nevnes:

En av hovedaktørene ved Trondheim-forhandlingene og norsk signatar på dokumentet, oberstlttn. Roscher Nielsen, har i sin tid fremsatt tesen om at overenskomsten var en v å p e n s t i l l s t a n d s a v t a l e. Overfor kompetent militært hold kom han dårlig fra det med denne sin tese: øverstkommanderende for den svenske armee under 2.verdenskrig, general Olof Thörnell, uttalte i et svensk militært forum at oberstløytnantens "åsikt" lå under en krigsskole-kadetts kunnskapsnivå. Og stabssjef ved den tyske overkommando i Norge 1940 oberstlttn. senere general Erich Buschenhagen uttalte i et brev dat. 6.6.1969 til en norsk forsker sin forbauselse over at en norsk generalstabsoffiser ikke visste forskjellen på våpenstillstand og våpennedleggelse/kapitulasjon.

En videre variant av tesen om den uavbrudte krig i Norge er at det i Trondheim-overenskomsten benyttede uttrykk "Die gesamten norwegischen Streitkräfte legen die Waffen nieder ..." skal forståes dithen at formuleringen "die gesamten" i norsk oversettelse betyr die samlede eller forsamlede, hvilket igjen skal bety de pr. 10.juni forsamlede eller tilstedeværende norske tropper i Narvik-området.

Til tross for at det er flere årtier siden, det gjennom uttalelser både fra tysk og norsk filologisk fag-hold ble gjort uomtvistelig klart at formuleringen "die gesamten" på norsk betyr s a m t l i g e, hverken mer eller mindre, synes også denne fortolknings-tesen u-utryddelig: så sent som i 1979 skriver prof. Andenæs i sin foran omtalte bok, side 100, at " det kan diskuteres om det tyske uttrykk "die gesamten.. best oversettes med "de samlede"..... "

Adoptert fra Andenæs's bok gjengis i bokverket, side 229, den oppfatning at "regjeringen som har det endelige ansvaret for krig og fred, inngikk ingen avtale om fred. Norge var derfor fortsatt i krig. "

Såvidt vites er det ikke fra noe hold etter krigen blitt hevdet at Trondheim-avtalen innebar fred mellom Norge og Tyskland. Men det er uomtvistet folkerett at en kapitulasjon som omfatter en stats samlede stridskrefter skaper en ny rettstilstand mellom de to krigførende parter og med virkning for vedkommende stats hele territorium og dets befolkning.

I det klåssiske verk om gjeldende internasjonal rett i krig : "international Law " ved Oppenheim -Lauterpacht, 6.utgave 1965, bind II, side 543, fremholdes angående en krigførendes totale våpennedleggelse

- " A general armistice is a cessation of hostilities
 " contradiction to suspension of arms with their momentary and
 " local military purposes, is agreed upon between belligerents
 " for the whole of their forces and the whole duration of war.
 " General armistices are always conventions of vital political
 " importance affecting the whole of the war. "

Of dette var nøyaktig det som skjedde gjennom Trondheim-overenskomsten etterat 6.divisjon som den siste kjempende gruppe i landet hadde kapitulert på Spionkop. Konsekvent og nødvendig var da at alle sted-
 fjerne lokale kapitulasjoner og uformelle innstillinger av våpenskifte
 (cessations of hostilities) ble sammenfattet i en overenskomst
 -general armistice- som inkluderte samtlige enheter som hadde stått
 i kamp under felttoget, samt de forpliktelser som overenskomsten påla
 sentrale norske myndigheter for hele statsområdet under okkupasjon.

Vår bokverket -tydeligvis med Andenæs som kilde- anfører at kapitula-
 sjonen rettslig er uten virkning også av den grunn at det er
 " regjeringen som har det endelige ansvar for krig og fred ", er dette
 en d o b b e l t uriktig og villedende fremstilling. For det første
 er indiskutabelt at regjeringen hadde gitt forsvarsjef Ruge klar og
 entydig instruks om å innlede forhandlinger om våpennedleggelse.
 For det annet er det allment anerkjent folkerett, som også Norge har
 ratifisert og dermed går foran norsk lov, at en overenskomst om våpen-
 nedleggelse inngått av en stats øverstkommanderende i felt er bindende
 for statens politiske og konstitusjonelle myndigheter. Angående dette
 punkt siteres fra "International Law", side 550 :

- "since general armistices are of vital importance, only the
 " belligerent Governments themselves or their commander-in-chief
 " are competent to conclude them, and ratification, whether
 " specially stipulated or not, is usually considered necessary. "

I forsvarsjef Ruges tilfelle var jo forholdet at gjennom regjeringens
 instruks var det -til overmål-gitt forhånds-ratifisering for den
 overenskomst han sluttet i Trondheim.

For det tredje er det like sikker folkerett helt siden 1.verdenskrig
 at en av kompetent militær myndighet inngått avtale om allmindeligg
 våpennedleggelse ikke bare bringer krigshandlingene til opphør men
 også har vidtgående statsrettslige, politiske og strafferettslige endrin-
 ger fra den tidligere faktiske krigstilstand til følge.

Med utgangspunkt i avslutningen av 1.verdenskrig kan illustrerende
 nevnes at på dagen for våpenstillstands-avtalen i Compiègne-skogen
 den 11/11 1918 utferdiget USA's regjering en proklamasjon hvor det
 innledningsvis sies at " the war thus comes to an end". Og i umiddelbar
 tilslutning til regjeringens proklamasjon vedtok senatet opphevelse
 av krigslover med forbud mot forbinnelse med den tidligere fiende og
 dens borgere. Bl.a. gjaldt dette brev- og pakkepostforsendelser til
 adressater i Tyskland. - På grunn av Englands folkerettstridige fort-
 sette blokade av Tyskland fikk opphevelsen av vedkommende krigslover
 liten praktisk betydning.-

Det er allment kjent at i mellemkrigsårene ble en rekke krigerske
 forviklinger i andre verdensdeler bragt til definitiv avslutning gjen-
 nom avtaler om våpennedleggelse uten formell regjerings-ratifisering
 eller etterfølgende fredsavtale . Utviklingen på det folkerettslige
 felt avtegnet allerede før 2.verdenskrig en ny-vurdering av de folke-
 rettslige virkninger av avtaler om våpennedleggelse uansett om den
 formelt erklærte krigstilstand fortsatt besto.

Den 2.verdenskrig førte til en videre utvikling av de folkerettslige,
 statsrettslige, politiske og intern-strafferettslige utslag av inntråd-
 våpennedleggelse.

der skal kort nevnes følgende illustrerende hendelsesforløp .

Stiftelsen Norsk Okkupasjonshistorie

Finland kapitulerte overfor Sovjet og undertegnet våpenstillstandsavtale den 19.sept.-44 i Moskva. Som følge av avtalen ble på finsk side opphevet en lang rekke krigslover, bl.a. angående strafferettslige reaksjoner overfor finske borgeres kontakt med borgere av Sovjet. Det offentlige samband med Sovjet ble vidtgående normalisert gjennom regulært handelssamkvem samtidig med de pålagte erstatningsleveranser. Også det kulturelle samkvem ble åpnet og utbygget.

De fredelige forbindelser mellom de 2 land var utstrakt istandbragt før formell fredsavtale ble inngått i Paris 2 år senere i Paris høsten 1946, og da etter sterk pådriv fra USA som ikke hadde erklært Finland krig og av handelspolitiske grunner ønsket den formelt bestående krigstilstand mellom Finland og vestmaktene opphevet.

Italia erklærte Frankrike og Storbritannia krig den 10.juni-40. Ved det franske sammenbrudd ble våpenstillstandsavtale med Frankrike opprettet allerede 24.s.mnd.

På begge sider ble de krigslover som gjaldt straff for kontakt og samkvem mellom de lands borgere satt ut av kraft. Den tidligere de facto gjeldende krigstilstand ble ansett som opphørt uten at en fredsavtale kom istand.

Overfor de allierte vestmakter kapitulerte Italia den 3.sept.-43 ved en våpenstillstandsavtale undertegnet av marskalk Badoglio og generalløytnant Eisenhauers befollmektigede. En supplerende avtale ang. betingelsene for våpennedleggelsen ble undertegnet på Malta den 29.sept. s.å. Noen fredsavtale ble ikke inngått, og i tidsrummet fra våpenhvileavtalen og frem til storkrigens slutt i mai-45 i Europa hadde den lovlige italienske regjering i så stor utstrekning som fortsatte krigshandlinger i landet mellom Tyskland og de vestallierte gjorde det mulig, normalisert det statsrettslige forhold til de tidligere fiendtlige allierte makter, herunder også de militære straffelovsbestemmelser vis a vis de vestallierte.

Først på bakgrunn av at Italia i storkrigens senere fase hadde gått gitt over i de vestalliertes rekke og erklært Tyskland og Japan krig, ble Italia gitt sete som signatar på fredskonferansen i Paris 1947.

I denne forbindelse er det et punkt som fortjener oppmerksomhet i stridsspørsmålet om Norges statsrettslige og folkerettslige stilling under okkupasjonen fra og med kapitulasjonen 10.juni-40 :

Tross Italias kapitulasjon i sept.-43 forble hele dets statsterritorium skueplass for voldsomme kamper mellom Tyskland og de vestallierte. Men det er u-omtvistet folkerett at dette fortsatte krigsforløp i landet gjennom 2 år frem til storkrigens slutt ikke endret det forhold at Italia etter sin kapitulasjon var opphørt som de facto krigførende stat.

Den norske eksilregjering i London ga et -kanskje ufrivillig- preg uttrykk for det tilsvarende forhold for Norges vedkommende i sitt svarbrev av 17.juli-40 til Stortingets presidentskap i forbindelse med riksrådsforhandlingene:

" Og ingen kan være i tvil om at så lenge det råder krig mellom Storbritannia og Tyskland, så forblir Norge krigsområde. "

Frankrikes kapitulasjon overfor Tyskland den 22.juni-40 har i forbindelse med stridsspørsmålet om en kapitulasjon el. våpennedleggelse statsrettslige virkninger aktuell interesse på følgende punkt: den flyktede general de Gaulle og hans tilhenger-gruppe i London hadde ved Frankrikes sammenbrudd godkjennelse av England som representanter for fortsatt fransk krigføring. General Ruge har i sitt krigshistoriske verk "Krigens Dagbok", bind 2, side 15-16 behandlet Frankrikes stilling etter inngått kapitulasjon og skriver:

" Offisielt er det (Frankrike) også i og med sin kapitulasjon neutralt og ute av krigen. "

Den følgende dag 6/3 i Berlin overfor Sovjet. Til dags dato er ikke det noen fredsavtale mellom vestmaktene og den anerkjente myndighet av det tyske rikets kontinuitet, Bundesrepublikken. Ikke desto mindre nyter Bundesrepublikken gjennom de seneste 30 år full internasjonal anerkjennelse som suveren stat på fredsfot.

Der Japan som kapitulerte den 14/3-45 gjelder tilsvarende som for Bundesrepublikken og DDR.

Man kan her bli møtt med det motargument at Tyskland og Japan ikke er representative for spørsmålet om stats- og folkerettslige virkninger av kapitulasjon, siden begge stater godtok betingelsesløs våpennedleggelse. Men slikt motargument er irrelevant for ifølge allment anerkjent folkerettslære ligger forskjellen ene og alene i at ved betingelsesløse kapitulasjoner utelukkes enhver begrensning i seierherrens maktutøvelse overfor den beseirede.

Som man ser, har den historiske og mellomfolkelige utvikling i dette århundrede ført til stadig økende statsrettslige, politiske og dermed også internt-strafferettslige virkninger av overenskomster om våpennedleggelse til fortrenghet for tidligere tiders fredsavslutninger som fast institusjonell regel.

Denne fremvokste ny-tenkning kom med særlig styrke til uttrykk gjennom den resolusjon som De Forenede Nasjoner Sikkerhetsråd vedtok i konflikten mellom Egypt og Israel i 1948-49.

Våpenhvilen mellom de to stater var inngått i februar 1949. Men under påberopelse av tradisjonell internasjonal lov og praksis hevdet Egypt å ha rett til å stoppe, foreta visitering og beslaglegge som kontrabande skipslaste under transport gjennom Suez-kanalen og Akaba-bukten bestemt for Israel. Israel protesterte og gjorde gjeldende at den inngåtte overenskomst om våpennedleggelse var dekket av det folkerettslige begrep general armistice som avskar enhver form for fiendtlige handlinger. Konfliktspørsmålet ble innanket for Sikkerhetsrådet som sin resolusjon av 1/9-51 uttalte at for alle medlemstater i UNO forkastet Sikkerhetsrådet adgangen til å påberope seg forgangen oppfatning av våpenstillstands-avtaler (sitat)

" The Security Council rejected for members of the UN the traditional concept of armistice which permits, legally, a return to active hostilities "

og påla Egypt å anse våpenskiftet som definitivt opphørt og til å avstå fra enhver form for innblanding i sjøtransporter til Israel.

Sikkerhetsrådets resolusjon er retningsgivende for medlemene av UN, deriblant Norge, og er en bekreftelse av en lenge skjedd (sitat fra Oppenheim-Lauterpacht, side 551) rettsutvikling :

"...the tendency of modern armistices to assume the form and content of preliminaries of peace "

På denne bakgrunn er lett å forstå de store og u-opphørlige anstrengelser fra det rådende norske establishment's side -og nu senest fra det nye bokverkets side- som er gjort for gjennom fortolker, fortolkninger og fremstillings-tricks å lulle allmenheten inn i den forestilling at Trondheim-overenskomsten bare var en repetisjon og overordnet bekreftelse av Spionkop-kapitulasjonen og at en allminnelig og samtlige stridskrefter omfattende avtale om våpennedleggelse ikke har funnet sted. Quod erat demonstrandum !-

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014
for ytterligere å forkynne budskapet om dobbelt-inngått lokal-
forhåndsavtale i Narvik-området "som trengtes for å ordne for-
holdene i Nord-Norge" viker ikke boverket tilbake for å fremsette i
boken et felt følgende tirade:

" Det er derfor først og fremst nordmenn som er blitt rammet av
" rettsoppgjøret som har hevdet at kapitulasjonen var total.
" På faghistorisk og juridisk hold har det vært liten støtte for
" dette synet."

Når det gjelder faghistorisk hold har bokverket utvilsomt rett. For
åvitt vites, består faghistorisk hold med kompetanse fra spesial-
studier omkring krigs- og okkupasjonstiden alt overveiende av herrer
som tilhører bokverkets redaksjon, med mytenes High Priest, prof.
Skelvin, som hovedredaktør. Og herrene er ventelig seg bevisst at
ikke noen av dem ville innehatt sin nåværende statslønnede stilling
og posisjon tilknyttet Universitetets Historisk Institutt dersom
de i skrift eller tale hadde gitt uttrykk for en oppfatning av
spørsmål i krigs- og okkupasjonstidens historie som avvek fra
den offentlig autoriserte og indoktrinerte lære.

Når det derimot gjelder "juridisk hold", er bokverkets utsagn grovt
villedende og tendensiøst uriktig. Det ville her føre for langt å
repe opp alle de fremtredende juridisk sakkyndige som etter Trondheims
overenskomsten den 10/6-40 og i årene som fulgte, i utvetydige
uttalelser og i handlinger har tilkjennegitt som sin vurdering at
krigshandlingene mellom Norge og Tyskland var utkjempet og avsluttet
pr. overenskomstens dato og dermed avløst av en i folkerettslig og
statettslig forstand ny situasjon av ikke-våpenkonflikts art og
innhold. Men i utvalg kan omtales en del hendingsforløp av vel doku-
mentert art, hvorav de fleste er lite kjent utenfor spesielt historisk-
interessert krets og offentlig systematisk fortiet overfor etterkrigs-
tidens slektledd, som utgjør massen av bokverkets lesere.

Det er da naturlig først å se litt nærmere på holdninger og handlinger
innen landets øverste hierarki: stortingets presidentskap, stortings-
gruppens ledere og næringslivsorganisasjonenes talsmenn sommeren
og høstparten -40. Dette så meget mer som det var siste gang under
okkupasjonstiden at de høyeste representanter for våre konstitusjon-
elle myndigheter og den juridiske embetsstand utfoldet noenlunde
offentlig og åpent for folket viktige politiske aktiviteter, nemlig
Riksråds-forhandlingene som ble innledet straks ordlyden av Trond-
heimoverenskomsten og forsvarssjef Ruges kunngjøring var blitt kjent
i Oslo, og som varte fra 14/6 til 16/9 -40.

Forhandlingene var foranlediget ved at okkupasjonsmakten straks etter
kapitulasjonen og Kongens og regjeringens avreise fra landet, frem-
satte krav om dyptgripende endringer av forfatningsmessig art, bl.a.
kongehusets og regjeringens avsettelse og dannelsen av et forvaltnings-
gremium med regjerings-status til avløsning av det tysk-opnevnte
Administrasjonsråd. Norske motforslag til de tyske krav var nødvendige
og forhandlinger mellom partene kom istand. Hovedaktører på norsk
side i forhandlingstidens 1. fase var Stortingets presidentskap og
justitiarius i rikets høyeste domstol, Paal Berg, som vel ubestridt
var den fremste representanten for det som i bokverket benevnes som
juridisk hold. Det gir seg da som nødvendig og opplysende å gjøre
nokså detaljert rede for justitiarius Berg's handlinger i ukene og
minedene fremover etter Kapitulasjons-overenskomsten i Trondheim.

Allerede den 14/6 utarbeidet Paal Berg sammen med presidentskaps-
medlem Magnus Nilssen og sjef for Administrasjonsrådets justisdepar-
tement Ole T. Harbek et "forhandlingsgrunnlag" av følgende ordlyd:

" Kongen og hans råd oppholder seg utenfor Norge og er derfor
" avskåret fra å kunne utøve de funksjoner som forfatningen
" Kongemakten.
" Da det er påkrevd å ha en styremakt innen landet, finner Stor-
" tingets presidentskap at der er dets alvorlige plikt overfor
" land og folk å rette en anmodning til Høyesterett om å opp-
" nevne et Riksråd.
" Stortinget vil snarest mulig møte for å få seg forelagt til
" godkjennelse det skritt som presidentskapet har tatt og for
" å treffe bestemmelse om Riksrådets fullmakt under sin forvalt-
" ning av landet."

Oppsettet er bemerkelsesverdig også av følgende grunner :

- a/ det sier intet om fortsatt igangværende krigføring
- b/ det sier intet om at Kongen er utenlands i felt i egenskap av rikets øverste feltherre
- c/ oppsettet kutter ut kongens funksjonsmyndighet fordi han oppholder seg utenfor Norge og formulerer et tilbud til tyskerne om oppnevning av et Riksråd og stiller i utsikt sammenslutning av stortinget forat dette skulle vedta å gi Riksrådet fullmakt til å utøve de funksjoner som etter norsk statrett tilligger Konge og regjering.

Den følgende dag 15. juni kom Høyesterett sammen i plenum og vedtok et promemoria "P.M." hvor de statsrettslige feil og betenkeligheter som lå i Forhandlingsgrunnlagets ordlyd ble påpekt. Det var Høyesterettsdommernes forutsetning og hensikt at det vedtatte PM av Paal Berg (som i lenumsmøtet hadde gitt det sin tilslutning) skulle forelegges presidentskapet til veiledning eller i de fortsatte overlegninger ble bekjentgjort med sin fulle ordlyd.

Men Paal Berg oppfylte ikke Høyesteretts forutsetning. I de fortsatt interne drøftelser i forhandlingsutvalget senere samme dag unnlot Paal Berg å nevne de statsrettslige betenkeligheter og råd som nevnt i innholdt og fortiet endog at et slikt PM forelå.

Det samme gjentok seg på det interne møte i forhandlingsutvalget den neste dag hvor også presidentskapet var til stede. I dette møtet reserverte Berg seg mot å forhandle om a v s k j e d i g e l s e av konge og regjering, men han gikk om kvelden samme dag sammen med de andre herrer til tyskerne for å forhandle på basis av Forhandlingsgrunnlaget som fortsatte konge- og regjeringsmyndighet erstattet av et Riksråd!

Paal Bergs fortielses-politik overfor kolleger i forhandlingsutvalget og presidentskapet ble først kjent av høyesterettsdommerne etter frigjøringen i 1945.

Da Rikskommissariatets forhandlere avviste utkastet som utilstrekkelig fordi Berlin forlangte konge og regjering avsatt, måtte nye norske overlegninger til og medførte at Stortingets presidentskap måtte påta seg å føre forhandlinger videre på det smertefulle grunnlag å besegle Kongens og regjeringens skjebne.

Paal Berg deltok i disse interne overlegninger, selv om han hadde meldt seg fra som forhandler. Men ikke med ett ord frårådet Berg nye forhandlinger som også gjaldt Kongens og regjeringens avsettelse. Og ikke med et ord opplyste Berg om Høyesteretts enstemmige P.M. som i klare ordelag betonte at etter norsk statsrett ga Kongens og regjeringens opphold i utlandet ingen adgang for Stortinget eller presidentskapet å avsette kongehuset og regjeringen.

Justitiarius Berg i nevnte tidsrom handlet som han gjorde under over-
vællende inntrykk av den militære situasjon på Kontinentet som
Stiftelsen i Oslo forutsatte den sammenbrudd betydde, altså en slags politisk
rettelig "black-out" hos ham av kort varighet. At så ikke var
tilfelle belyses av hendingsforløpet under Riksrådsforhandlingenes
2. fase to måneder senere i september.
Etter adskillig frem og tilbake i forhandlingene ble det til slutt
signert den 16. september mellom partene om innholdet i det forslag
som presidentskapet skulle forelegge Stortinget for følgende beslut-
ning:

"Kong Haakon VII trer for seg og sitt hus tilbake som
"Norges konge, inntil kongehusets stilling er endelig avgjort
"ved fredsslutningen. Kongehusets forfatningsrettslige
"rettigheter og plikter settes ut av kraft. "

Justitiarius Berg deltok den dagen i et fellesmøte mellom president-
skapet og grupperrepresentantene og uttalte seg om forholdet mellom
den norske og tyske tekst uten å reise protest eller innsigelser .

-Som bekjent kom det ikke til noen stortingsbeslutning, idet det
oppsto brudd i forhandlings- og beslutningsprosessen. Og bruddet
skyldtes ikke noen endring i det skjebnesvangre forslag til konge-
husets suspensjon, men noe -sammenligningsvis- så banalt som Riks-
Rådets sammensetning, nemlig spørsmålet om 2 plasser i Rådet for
medlemmer av NS. Tyskerne avsatte Administrasjonsrådet og oppnevnte
en ny regjering av kommissariske statsråder som ledd i "nyordningen"
Det store spillet om kongemakten var slutt.

Det spørsmål som trenger seg på, er dette:

Var det virkelig slik at mens konge og regjering hadde forflyttet
sitt sete og sin "base" for uavbrutt videre krigføring til Stor-
britannia, arbeidet Høyesteretts justitiarius i samråd med ledende
politikere for under tysk press og, i den desperate situasjon for
land og folk, å endre statsforfatningen og usurpere mot landets
krigførende konge og regjering ?

Allerede spørsmålet er absurd, og forklaringen på hans handlemåte må
være en annen:

Under felttoget fra 9. april og utover med tallrike trefninger, våpen-
nedleggelse og lokale kapitulasjoner rundt om i landet, skjøttet
Paal Berg sin dommergjerning i Høyesterett uten ethvert personlig
tiltak av politisk art. Opptakten til hans politiske aktiviteter
faller i tid nøyaktig sammen med forsvarssjef Ruges kunngjøring om
at han etter regjeringens ordre ville innstille fiendtlighetene
og den derpå følgende kapitulasjons-overenskomst i Trondheim 10. juni
Ingen annen forklaring er logisk og akseptabel enn at Paal Berg
anså Norges krig for utkjempet og formelt og reelt bragt til opphør
ved kapitulasjonen, og at det derfor var bydende nødvendig i landets
interesse å komme frem til en ny politisk og statsrettslig løsning
og ordening i forståelse med Tyskland, hvis seier i storkrigen syntes
forestående.

Men justitiarius Berg var jo bare ett -men vel innflytelsesrikt-
medlem av den høye rett. Hvordan vurderte så andre høyesteretts-
dommere den delikate og vanskelige situasjon som forelå ?

I det foran nevnte P.M. som Høyesterett vedtok i plenum 15. juni,
altså 5 dager etter Trondheim-kapitulasjonen, ble sterkt fremholdt
de statsrettslige betenkeligheter ved å gripe inn mot kongens og
regjeringens konstitusjonelle rettigheter slik "Forhandlingsgrunn-
laget" på norsk side var utformet, og fastslo bl.a.:

" At Kongen under de nåværende forhold er reist fra landet,
 " kan ikke oppfattes som en overgivelse av tronen og heller
 " ikke som oppgivelse av hans utøvelse av Kongemakten.

" Etter norsk statsrett har Kongens reise fra landet ikke med-
 " ført at han har tapt tronen eller retten til å utøve konge-
 " makten, og den gir ikke Stortinget myndighet til under de
 " foreliggende forhold å avsette Kongen eller kongehuset.

" Den omstendighet at medlemmene av det norske statsråd har
 " fulgt Kongen til utlandet, har ikke medført at de har tapt
 " sine embeder og gir ikke Stortinget myndighet til å avsette
 " statsrådets medlemmer. "

Dette er klare ord og råd om ikke å antaste kongens og regjeringens konstitusjonelle myndighet. Men det man må merke seg er at om den politiske eller krigsrettslige situasjon sies ingenting: ikke et eneste ord eller den aller minste antydning om at Kongen hadde forflyttet sitt sete og hovedkvarter til annet krigførende alliert land, men bare det allmendelige uttrykk om "kongens reise fra landet". Ikke ett eneste ord om at kongen befant seg i felt eller om lydighetsplikten overfor den øverste krigsherre under igangværende krigshandlinger mellom statene Norge og Tyskland.

Og hva med individuelle høyesterettsdommers vurdering av situasjonen sommeren-40 etter Trondheim-kapitulasjonen ?

Høyesterettsdommer Thomas Bonnenvie beretter i sin foran nevnte bok "Høyesterett og Riksrådsforhandlingene" ang. møtet i Høyesterett

den 15. juni

side 55:

" Riverts særstandpunkt gikk ut på at han-for øvrig enig- mente
 " at det i den foreliggende situasjon måtte være en likefrem
 " plikt for presidentskapet å innkalle Stortinget- og han trakk
 " atter analogi fra grunnlovens § 46. Han la ikke skjul på at
 " det var hans bestemte mening at Stortinget burde ta skritt
 " til separatfred " (understreket av meg)

side 61:

" Dommer Klæstad sa da jeg traff ham og Evensen på Karl Johan
 " ved middagstid (17. juni) at nå mente han at Kongen måtte
 " komme hjem ". (understreket av meg)

Fra sine dagbokopptegnelser den 17. juni gjengir dommer Bonnevie i sin bok bl.a. følgende:

" Og forøvrig mener jeg ennå i dag at selv om Frankrike har
 " sluttet separatfred, vil det ikke kunne oppnåes fordeler for
 " oss ved en separatfred mellom Norge og Tyskland. Men kanskje
 " jeg i løpet av noen dager her kan endre mening ? Qui vivra
 " verra."

Dommer Bonnevie var sterkt uenig i de vidtgående innrømmelser som fra norsk side ble gjort overfor tyskerne under riksrådsforhandlingene, og da utfra vesentlige konstitusjonelle hensyn. Men ikke på et eneste punkt i hans utførlige bok som spenner over perioden fra dagene etter kapitulasjonen og frem til forhandlingsbruddet i september, er med et eneste ord nevnt fortsatt krigføring av konge og regjering i eksil.

-Si langt situasjons-oppfatningen hos fremtredende representanter blandt rikets øverste dommere i tidsbolken etter Trondheim-overenskomsten.

La oss også kort se på situasjons-bedømmelsen hos en annen frem-
 tredende jurist og patriot sommeren 1940, Ingolf Elster Christense
 till. amtmann, ekspedisjonsjef i forsvarsdepartementet, justisministe
 og forsvarsminister, fylkesmann og sommeren 1940 formann i Adminis-
 trasjonsrådet:

En samtale den 25. juni-40 med Christensen innberettet den sven-
 skt. amtmann Beck-Friis til utrikesminister Günther i Stockholm
 (Rapport 719, datert s.d.) bl.a. følgende:

"...Han nämnde på min förfrågan, att hehuru konungadömet bibe-
 " hålles någon riksföreståndare sannolikt ej skulle utnämnas
 " uten skulle, trodde han, hos riksrådet hele den makt samlas,
 " som tidigare utövats av Konungen, regeringen och sannolikt
 " även av stortinget..... "

Christensen var av Stortingets presidentskap og de øvrige norske
 deltakere i riksrådsforhandlingene utsett som formann i Riksrådet.
 Universitetets honorable rektor, Arup Seip hadde i sitt framlegg
 til Riksrådets sammensetning endog foreslått at Christensen skulle
 gå tittel som Riksrådets president uten spesielt saksområde.

Er det tenkelig for noen normalt tenkende person -endog for bok-
 verkets "faghistoriske hold" at denne lysende offiser og jurist
 ville ha vurdert og handlet som han gjorde i den kritiske periode
 uten på bakgrunn av en grunnleggende endring i den krigs-og
 statsrettslige situasjon etter 10. juni ?

Professor Jon Skeie har i sin bok " Forhandlingene med Tyskerne 1940"
 gitt uttrykk for interessante refleksjoner. Etter å ha nevnt at han
 to ganger under riksrådsforhandlingene 1940 hadde frarådet de
 tiltak som det var spørsmål om, skriver han på side 43:

" Etter den gransking av forhandlingene og den fornyede over-
 " veielse som jeg nå har gjort, vil jeg si at jeg er kommet i
 " tvil om disse mine råd var heldige..... Så lenge våre
 " forhandlere ennå hadde grunn til å tro at Norge kunne oppnå
 " den samme ordning som Danmark hadde (neutralitet, min anmerkn
 " var det iallfall forståelig at de ikke ville ta ansvaret
 " for et brudd med okkupasjonsmakten. Det som tyskerne krevde,
 " var jo nemlig i virkeligheten bare en politisk demonstrasjon
 " som hverken innad eller utad ville ha fått noen skadevirknin
 " for landet ..."

Igjen må man spørre seg: tror noen med vett og fritt omdømme i
 behold at prof. Skeie, denne eminente jurist og kjente forsvars-
 forkjemper ville ha vurdert situasjonen og forhandlingene med tysk-
 erne slik, dersom han hadde ansett Norges krig som u-endret fortsatt
 etter kongens og regjeringens besluttede kapitulasjon 10. juni ?
 I så fall ville jo hans vurdering av den omforhandlede suspensjon
 av kongemakten bety at Skeie etter sin "fornyede overveielse" kunne
 godta forhandlernes lydighetsbrudd overfor landets krigførende
 monark og regjering og dermed begå høyforræderi ?

Å nei, - bakgrunnen for Skeies refleksjoner var erkjennelsen av at
 den 10. juni-40 i Trondheim var skjedd noe stats-og folkerettslig
 langt mer gjennomgripende enn 6. divisjons lokale kapitulasjon i
 Narvik-området, nemlig den norske krigsmakts totale våpenneleggelse
 etter kongemaktens ordre til forsvarssjef Ruge.

...forutsetning av bevisets siterte postulat om at det på juridisk grunnlag "har vært liten støtte for det synet" at total kapitulasjon for Norge er det foran redegjort for vårt lands høyeste juridiske autoriteters handlinger og oppfatninger i tiden etter Trondheim-overenskomsten av 10. juni. Dessuten dernest gå et trinn lavere ned på den juridiske rangstige på den på bedømmelsen av spørsmålet om uavbrudt fortsatt krig fra den norske holdside:

Det er velkjent at norsk sjøfarts- og rederinæring gjennom alle år har knyttet til seg fremtredende representanter for jurist-stand og partnere eller som rådgivere. Så også under okkupasjonen med alle de delikate og vanskelige problemer næringen da sto overfor.

Med krigsutbruddet den 9. april og utover lå i svenske havner 42 skip på tilsammen ca. 170.000 tonn, plus skip under reparasjon eller bygging. Eksilregjeringen i London gjorde krav på skipene. Men rederne og deres juridiske sakkyndige var ikke ubetinget innstillet på å etterkomme eksilregjeringens krav. Om dette uttaler Undersøkelseskommissjonen av 1945 bl.a. følgende:

- " Redernes personlige stilling har vært forskjellig. Noen
- " ønsket åpenbart å medvirke til at Londonregjeringen fikk
- " overta skipene..... Andre ønsket skipene hjem og hadde
- " intet ønske om å bøye seg for Regjeringens rekvisisjon,
- " tvertimot. "

I skipsfartshistorikeren John O. Egelands bok "Gjennom Brott og Ankehoug 1963, side 209, kan leses følgende:

- " I mai-juni gikk 4 små fartøyer til Norge. Det er konstatert
- " i hvert fall for 2 av disse skip, at det skjedde med kon-
- " av legasjonen i Stockholm.
- " I annen halvdel av august fulgte 9 skip etter. Det var
- " 7 små tankskip og 2 små ruteskip. Bare en av skipsførerne
- " hadde gitt lojalitetserklæring til legasjonen, så for så
- " vidt kan det ikke tales om noe løftebrudd fra de øvrige
- " Et par uker senere kom det en inntrengende henstilling
- " til legasjonen fra Administrasjonsrådet i Oslo om å gi
- " tillatelse til at 9 navngitte skip måtte bli frigitt for
- " å settes inn i norsk forsyningsfart, særlig på Nord-Norge
- " Tyskerne hadde erklært at de ville respektere dette og
- " ikke kreve avgitt tilsvarende tonnasje for tyske trans-
- " porter. Tre av London-regjeringens medlemmer, blandt dem
- " Sunde (eksilregjeringens skipsfartsminister/min anmerkning)
- " oppholdt seg på det tidspunkt i Stockholm, og etter deres
- " anbefaling besluttet legasjonen å frigi disse skip. "

At hjemreise til Norge ikke ble noe av, skyldtes at de britiske myndigheter ble kjent med planen og at Foreign Office presset eksilregjeringen til å desavuere de 3 regjeringsmedlemmers og legasjonens beslutning.-Whitehall befalte, og eksilregjeringen hadde intet annet valg enn å adlyde.-

Handlingsforløpet er interessant og illustrerende, spesielt tidspunktet, mer enn 3 måneder etter Trondheim-avtalen, tatt i betraktning. Eksilregjeringen befant seg klart i et dilemma og i villrede med hensyn til sin stats- og folkerettslige stilling i spørsmålet om fortsatt krig og krigshandlinger, hvor blokade med avskjæring av enhver art av tilførsler til fiende-kontrollert område, og da ikke minst av en så krigsviktig kategori som skip, er krigsføringens første bud.

Rederne på sin side med bistand av sine juridisk sakkyndige arbeidet intenst for å få skipene hjem til innsatt i okkupert område hvor all sjø- og landvare transport var 100 prosent under tysk kontroll.

... som et kuriosum i denne sammenheng kan nevnes at for de
... ruteskip som ble hentet hjem i august mnd., var begrunnelsen
Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014
... den at skipene trengtes for å opprettholde en inn-
... regulær godsrute mellom Norge og Tyskland ! Tenk det, Hedda!
... (England side 217.)

... var også andre grupper av velrenomerte og dyktige advokater
... passer inn under bokverkets postulat.
... av Norges større næringsdrivende, herunder hvert eneste
... industriforetak, grubeselskap og handelshus, trådte høsten
... som medlemmer av det nyopprettede Deutsche Handelskammer
... i Norge med sete i Oslo, og hvis statuttfestede oppgave var å
... og fremme samhandel og vennskapelige personlige forbindelser
... næringsdrivende i Tyskland og Norge. Prominente representan-
... for norsk næringsliv mottok valg til Handelskammeret presidium
... utvalg.
... disse medlems-foretak hadde sine dyktige og aktive juridiske
... som var i stadig kontakt og samarbeide med Kammeret for
... sine respektive foretaks interesser i samkvemmet med Tysk-
... vare-bytte, patent-og licensavtaler, forretningsreiser til
... innkjøp av maskiner og utstyr for bedrifter som ansåes
... "kriegswirtschaftlich" viktige osv.osv.
... Kammerets virksomhet frem til storkrigens åpenbare vendepunkt
... forekom ikke et eneste tilfelle hvor noen av næringslivets
... advokater avbrøt kontakt og samarbeide med Kammeret.

... gjaldt for prominente hovedstads-advokater som skjøttet
... for den overordentlig krigsviktige tyske aluminiumindustri
... Norge. -Handelskammerets bortgjemte og utilgjengelige arkiv,
... ført helt frem til tysk kapitulasjon 8.mai-45, inneholder
... opplysninger i så måte.

... står da å ville hevde at nevnte grupper av vårt lands ansette
... handlet som de gjorde uten å være i begrunnet god tro om
... Norges krig var endt ved Trondheim-kapitulasjonen og avløst av
... stats-og folkerettslig endret tilstand av ikke-krigs art, selv om
... krigstilstand i mangel av fredsavtale besto.

... trider man slik god tro hos den presumptivt kyndigste del av
... befolkningen, tvinges man til den slutning at disse nevnte jurist-
... grupper ydet langt større krigsviktig bistand til fienden enn noen
... tilsvarende gruppe av NS-partiets lederskikt.

... veier normalt mer enn ord. Når bokverket skriver om
"liten støtte til dette synet" at total kapitulasjon forelå, må det
... siktes til slik støtte i muntlig og skriftlig form. Foran er
... omtalt uttalelser, så vel som handlinger, i så måte fra
... medlemmer av Høyesterett. Sikter bokverkets anførsel til
... etterkrigsårene og rettsoppgjørets epoke, er anførselen likeledes
... uriktig og villedende. For tross systematisk utelukkelse i landets
... presse av innlegg med motforestillinger mot den parole-styrte
... lære, lyktes det unntaksvis for fremtredende rettskyndige og
... lidige menn å komme til orde med sine betenkeligheter og sin argu-
... sentasjon. Det vil føre for langt her å regne opp disse innlegg,
... derfor bare skal nevnes:

Høyesterettsadvokat Holthe, ledende folkerettsjurist og før krigen
... medlem av Stortingets folkerettskommissjon avga 2/12-47 en uttalelse
... hvor det heter:

- " Det var utvilsomt en kapitulasjon overensstemmende med
- " Haagreglens artikkel 35 og ikke en våpenstillstand som
- " enkelte har fremholdt. Det okkuperte Norge var, for å ta
- " eksemplet fra juni 1940, avvepnet og under effektiv
- " okkupasjon av tyske tropper. Da å si at det okkuperte Norge
- " var "i krig " med tyskerne, synes kun en " "

forts.... 21

alt menand, nemlig hvis det med tesen om et kapitulasjonsavtalen
Trondheim som stats-og folkerettslig bindende våpennedleggelse
Slik en historisk og politisk støtte på juridisk hold, siktes til den tusentallige
hærskare av landets jurist-stand som innfanget av landssvik-og
"rettsoppgjør"-syndromet og som for levebrød, sosialt renommé og
karriere-berøpningers skyld sluttet seg unisont til den allmechtige
hjemmefronte paroler og til trengsel befolkets landssvik-avdelingene
kontorer eller mesket seg med varetektsfenglede bo-masse.
Slik- kvantitativt og statistisk sett- har bokverket utvilsomt rett!

Bokverkets siste avsnitt munner ut i gjenopplivelsen av en forlengst
avbleket myte fra propagandakrigens dager, nemlig om den tapre,
standhaftige og heroiske Nygaardsvold-regjeringen som en gruppe av
helter fra krigens første dag og ikke minst på selve fluktdagen
til England den 7.juni.

Uvilkårlig må man gni seg i øynene ved lesningen av bokens finale:

" Der er helter i historien. Enhver epoke får finne sine.

" For vår epoke foresår jeg Regjeringen Nygaardsvold."

Og for riktig inntrykksfylt å beskrive regjeringens heroisme kan
intet mindre gjøre det enn å bruke Churchills berømte sentens om
de britiske jagerflyveres innsats under The Battle of Britain,
idet forfatteren skriver på bokens siste side:

" April og juni 1940 var Nygaardsvold-regjeringens "finest
" hour ", dens stolteste stund."

Slik svada tilfretsstiller ikke "fagleg-historiske kvalitetskrav "
som bokens forord lover. Det er rett og slett en slags historisk-
liturgisk trosbekjennelse med dertil hørende lovprisning, som
instinktivt må tvinge den kritisk innstilte leser til reservasjon
også overfor bokens innhold forøvrig.

Hos den krigshistorisk kyndige leser forsterket det ønsket om at
boken -bortsett fra det rikholdige og delvis unike billedmateriale-
ikke var blitt skrevet og utgitt.

Gjennomgangen av bokverkets bind I "Overfall" tvinger også frem
den oppfatning at det utgis 40 år for sent. Fremstillingen av
militære og politiske forløp er i alt vesentlig den samme som under
de første etterkrigsårs kritikkløse hets og sjåvinistiske psykose.
Tilsvarende gjelder for fortielesene og bort-tolkningen av grunn-
leggende hendelsesforløp.

Etter lesningen sitter man igjen med en viss undring over at forfat-
teren av boken og verkets med-redaktør, dr.philos. Ole Kr. Grimnes,
som har sine universitetsstudier og sin akademiske grad fra USA
hvor nettop kritisk historie-forskning og revisjonstendensen overfor
krigs-og frigjørings-tidens propagandastyrt og ensrettede historie-
fremstilling er langt sterkere enn i europeiske land, virkelig har
ført boken i pennen.

Men forklaringen er vel den -for å bruke som bilde en velkjent
hending i det Gamle Testamente: at hånden er Grimnes', men røsten
er Magne Skodvin's .

=====